

Univerzita Karlova v Praze

Filosofická fakulta

Ústav Dálného východu

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Jana Koudelková

Vývoj rusko–japonských vztahů v oblasti Východní Asie od druhé světové války

The Development of Russo–japanese Relations in the Area of East Asia after the Second World War

Praha 2010

vedoucí práce: Ing. Jan Sýkora, Ph.D.

Poděkování

Ráda bych poděkovala svému vedoucímu práce Ing. Janu Sýkorovi, Ph.D. za vedení bakalářské práce a za užitečné připomínky a komentáře k mojí práci. Dále bych ráda poděkovala personálu knihovny CERGE-EI, který mi poskytl potřebné knižní zdroje.

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů.

V Praze dne

Podpis:

Anotace:

Tématem bakalářské práce je vývoj rusko-japonských vztahů v oblasti Východní Asie v mezinárodním kontextu i v kontextu domácí politiky obou zemí. Cílem práce je zkoumání vztahů Ruska a Japonska od minulosti po současnost, odvození základních překážek ve sbližení obou zemí a navržení vhodného řešení budoucího vývoje.

Délka práce je 46 stránek.

Annotation:

The theme of this work is the development of Russian-Japanese relations in East Asia in the international context and in the context of domestic politics in both countries. The aim of this work is examining the relationship of Russia and Japan from past to present, deriving the basic obstacles to the rapprochement of both countries and suggestion of appropriate solutions for future developments.

The work contains 46 pages.

Klíčová slova: Rusko, Sovětský svaz, Japonsko, druhá světová válka, Severní teritoria, mírová smlouva

Keywords: Russia, Soviet Union, Japan, World War II, Northern Territories, peace treaty

Poznámka:

Japonská jména jsou uvedena v japonském pořadí, tedy nejprve rodové jméno a pak osobní jméno. U amerických a ruských jmen je zachován anglický standard nejprve osobní jméno, poté příjmení.

Pro přepis všech japonských slov jsem použila českou transkripci.

Pro název sporného území mezi Ruskem a Japonskem (souostroví Habomai a ostrovy Šikotan, Kunašir a Etrof) v práci používám souhrnný název „Severní teritoria“.

Seznam zkratek:

APEC	Asia-Pacific Economic Cooperation = <i>Ekonomické seskupení Asie a Tichomoří</i>
ASEAN	Association of South East Asian Nations = <i>Sdružení národů jihovýchodní Asie</i>
COCOM	Coordinating Committee for Multilateral Export Controls = <i>Koordinační výbor pro kontrolu vývozu zboží strategického významu</i>
ČLR	Čínská lidová republika
ESPO	Eastern Siberia–Pacific Ocean oil pipeline = <i>Ropovod východní Sibiř-Pacifik</i>
G7	Group of Seven = <i>Sdružení sedmi nejvyspělejších států světa</i>
JKS	Japonská komunistická strana
JSEC	Japan-Soviet Economic Comitee = <i>Japonsko-sovětský ekonomický výbor</i>
KMT	Kuomintang of China = <i>Čínská národní strana Kuomintang</i>
LDS	Lidově-demokratická strana
OSN	Organizace spojených národů
SCAP	Supreme Commander of the Allied Powers = <i>Vrchní velitel spojeneckých sil</i>
SSSR	Svaz sovětských socialistických republik
USA	Spojené státy americké

Obsah

1 ÚVOD.....	9
2 HISTORICKÝ KONTEXT.....	10
2.1 První styky a prvá nedorozumění.....	10
2.2 Potřeba stanovení hranic.....	11
2.2.1 Šimodská smlouva.....	11
2.2.2 Sankt–Petěrbuská smlouva.....	11
2.3 Rusko–japonská válka a dohody z desátých let.....	12
2.4 Japonská expanzivní politika.....	13
2.5 Druhá světová válka a neobvyklá neutralita.....	14
2.5.1 Sovětsko-japonský pakt neutrality.....	14
2.5.2 Válka v Pacifiku.....	15
2.5.3 Jaltská konference.....	15
2.5.4 Postupimská konference	16
2.5.5 Kapitulace Japonska.....	17
2.6 Shrnutí kapitoly „Historický kontext“.....	17
3 POVÁLEČNÝ VÝVOJ A POČÁTEK STUDENÉ VÁLKY.....	18
3.1 Americká a ruská okupace.....	18
3.2 Role USA a Dullesův plán.....	19
3.3 San Franciská mírová smlouva.....	20
4 NORMALIZACE VZTAHŮ A CESTA KE SPOLEČNÉMU PROHLÁŠENÍ 1956.....	22
4.1 První londýnské jednání	22
4.1.1 Duální diplomacie Japonska (nidžú kaikó).....	23
4.2 Druhé londýnské jednání a moskevská jednání.....	23
4.2.1 Dullesův zásah.....	24
4.3 Společné prohlášení 1956	24
5 TROJUHELNÍK TOKIO-MOSKVA-PEKING.....	25
5.1 Šedesátá léta a počátek sedmdesátých let v Japonsku.....	25
5.2 Šedesátá léta a počátek sedmdesátých let v Sovětském svazu.....	25
5.3 Znovuobnovené jednání začátkem sedmdesátých let.....	26
5.3.1 Separace politického a ekonomického přístupu (seikei bunri).....	26
5.4 Společné komuniké Tanaka–Brežněv 1973.....	27
5.5 Druhá polovina sedmdesátých let.....	27
6 GLASNOST V SOVĚTSKÉM SVAZU A ROVNOVÁŽNÁ EXPANZE V JAPONSKU	30
6.1 Nový přístup k vytváření vzájemných vztahům	30
6.1.1 Japonská politika „seikei fukabun“ a Gorbačovova politika.....	30
6.2 Setkání Nakasone–Gorbačov roku 1988.....	31
6.3 „Vyvážená expanze“ a rok změn 1989.....	32
6.3.1 Vyvážená expanze (kakudai kinkó) a „pracovní skupiny“.....	32
6.4 Domácí problémy na obou stranách	33
6.5 Setkání Kaifu–Gorbačov 1991.....	33
7 RUSKO-JAPONSKÉ VZTAHY ZA BORISE JELCINA.....	34
7.1 Pád Sovětského svazu a přístup Japonska.....	34
7.2 Tokijská deklarace z roku 1993.....	35
7.3 Stagnace vzájemných vztahů.....	35
7.4 Nová snaha o sblížení.....	36
7.4.1 Setkání v Krasnojarsku a návrh Kawana.....	36
7.5 Konec dvacátého století.....	37
8 PŘEHLED RUSKO-JAPONSKÝCH VZTAHŮ V 21. STOLETÍ.....	38
9 ZÁVĚR.....	40

10 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	42
10.1 Knižní zdroje.....	42
10.2 Články.....	44
10.3 Internetové zdroje.....	46

1 ÚVOD

Japonsko a Rusko vstupují do 21. století se značným pokrokem v rozvoji vztahů v oblasti ekonomické, technologické a energetické. Překážka v podobě teritoriálního sporu, která je nevyřešena od konce druhé světové války, však neustále blokuje jednání o mírové smlouvě. Ve své práci se věnuji vývoji rusko-japonských vztahů v oblasti Východní Asie a v historickém kontextu se pokusím nastínit hlavní faktory ovlivňující nejen jednání politických představitelů Japonska a Ruska, ale také veřejné mínění v obou zemích.

Výsledky diskuzí mezi oběma zeměmi jsou do značné míry ovlivněny jak mezinárodní situací tak i vývojem na domácí politické scéně. V rusko/sovětsko-japonských vztazích si však můžeme povšimnout neustále se opakující sinusoidy.

V průběhu posledního půlstoletí vstoupily mezi obě země všemožné ideologie, války, politické skandály a machinace. Kvůli tomu dnes nejsou jejich vzájemné vztahy jen dvoustrannou záležitostí, ale do značné míry jsou ovlivněny i vměšováním třetí strany – Spojených států amerických, Číny, Koreje a dalších zemí.

Svou práci jsem rozdělila do několika, chronologicky řazených celků, na kterých bych ráda ukázala, jak se obě země dokázaly vyrovnat ve vzájemných vztazích nejen s problémy daného období, ale také do jaké míry dovolily, aby minulost zasahovala do jejich jednání.

Jako těžiště práce jsem si vybrala vývoj vztahů od druhé světové války po současnost. Začátkem Studené války, kdy se kromě Evropy polarizuje také Dálný východ, stály Sovětský svaz a Japonsko na opačné straně bipolárně rozděleného světa. Vlastní teritoriální problém je tak často považován za vedlejší produkt druhé světové války. Na rozdíl od starších vědeckých prací o rusko/sovětsko-japonských vztazích, které předpokládaly, že to byla pouze politika Sovětského svazu, co způsobila patovou situaci, si dnes, skoro dvacet let po rozpadu Sovětského svazu, musíme klást otázku, jak odstranit problémy, které stále ještě blokují jednání o mírové smlouvě.

V samém závěru práce bych se proto chtěla zamyslet nad budoucím vývojem a teoreticky nastínit možné cesty, kterými by se obě země mohly dostat ze začarovaného kruhu. Této problematice bych se pak ráda věnovala i ve svém dalším studiu.

2 HISTORICKÝ KONTEXT

Chceme-li zkoumat vývoj vzájemných vztahů Ruska a Japonska, je třeba se zabývat i jeho historickým pozadím, nejen kvůli celistvosti hlavní linie práce a zasazením do kontextu, ale zejména proto, že historická fakta, dokonce stará i několik staletí, jsou používána v jednáních mezi těmito zeměmi i ve dvacátém století. Obě země prošly v minulosti mnohými nedorozuměními, která se odráží v psychologii obou národů.

V kapitole „Historický kontext“ se pokusím nastínit vývoj raných vztahů Ruska a Japonska - a jejich dopad na budoucí jednání.

2.1 První styky a prvá nedorozumění

Počátky vzájemného poznávání obou zemí sahají do druhé poloviny sedmnáctého století, kdy Rusko při svých objevitelských cestách dosáhlo Ochotského moře. K prvnímu kontaktu došlo roku 1697 mezi ruským objevitelem Kamčatky Vladimírem Atlasovem a ósackým obchodníkem Denbeiem, který při své plavbě ztroskotal u jižního cípu Kamčatky.

Zpráva o cizinci z neznámé země se donesla až ruskému carovi Petru I. Velikému, který svou podporou zintenzivnil pořádání objevitelských cest v oblasti Dálného východu.¹ Jednou z důležitých výprav bylo poselstvo v čele s Ivanem Kozyrevským, který poprvé vypracoval mapu Kuril a navzdory její značné nepřesnosti byla pak ve dvacátém století použita jako doklad k ospravedlnění historicky podložených nároků na kurilský oblouk ze strany Ruska.

Situace v Japonsku byla v té době ovlivněna izolační politikou tokugawského šógunátu. Nejsevernější knížectví Macumae sice mělo povědomí o existenci ostrovů již v 17. století, ale bez jakékoliv potřeby stanovení hranic a zavedení administrativy v severních teritoriích je nazývalo zemí Ezo, obývanou etnikem Ainu. Rusko, které začalo expandovat podél řeky Amur podepsalo s čchingským císařem Něrčinskou smlouvu (1689) o územním rozdělení a obchodu a až do poloviny devatenáctého století o sachalinský ostrov nejevilo zájem.²

Další události 18. a první poloviny 19. století nejsou pro těžiště mé práce natolik důležité, spíše bych v bodech shrnula základní charakteristiku raných rusko-japonských

1 WILDES, Harry Emerson. *Russia Meets the Japanese*. *Russian Review*, Autumn 1943, vol. 3, no 1, s. 55-58.

2 HASEGAWA, Tsuyoshi. *The Northern Territories Dispute and russo-japanese relations: Between War and Peace: 1697 – 1985*. Vol.1. Berkley: University of California, 1998. s.19. (Dále citováno jako: *The Northern Territories Dispute and russo-japanese relations, Vol.1*)

vztahů z pohledu jejich domácí politiky.

Zatímco Rusko vstupovalo do vztahu s Japonskem jako rozvinutá země, která měla již zkušenost s kolonizační politikou a byla převážně zaměstnána děním v Evropě³, v Japonsku v té době fungoval tokugawský systém vlády, který praktikoval politiku izolace.⁴

Dalším rozdílem mezi oběma zeměmi je samotné chápání suverenity nad územním celkem. Například, knížectví Macumae nemělo potřebu rozšířit administrativní systém na obyvatele Ainu. Území Ezo, kde Ainu žili, však nebylo knížectvím považováno za cizí zemi. Proto japonská představa o hranicích politických často nekorespondovala s představou o geografických hranicích.⁵

2.2 Potřeba stanovení hranic

Přibližně kolem poloviny 19. století se značně změnila mezinárodní situace. USA a Británie expandovaly na Dálný východ. Došlo k úpadku čchingské Číny po prohrané Opiové válce⁶ a zároveň se blížil konec tokugawského šógunátu, který byl donucen roku 1854 podepsat Kanagawskou smlouvu a otevřít Spojeným státům americkým přístavy Hakodate a Šimoda pro obchodní styky.⁷

2.2.1 Šimodská smlouva

Po podepsání Kanagawské smlouvy, podepsalo Japonsko smlouvy s Británií, Francií, Holandskem a nakonec i s Ruskem. Roku 1855 bylo završeno snažení admirála Putiatina podepsáním Šimodské smlouvy, která stanovila hranice mezi Ruskem a Japonskem, tj. mezi ostrovem Etrof a Urup. Japonsko také otevřelo pro Rusko tři přístavy. Otázka suverenity nad Sachalinem nebyla rozhodnuta a společná správa nebyla uspokojující ani pro jednu stranu.⁸

2.2.2 Sankt–Petěrburská smlouva

Suverenita nad Sachalinem byla smluvně stanovena až roku 1875 podepsáním Sankt-

---

3 ŠVANKMAJER, Milan. aj. *Dějiny Ruska*. Praha: Nakladatelství lidové noviny, s.r.o, 2008. s. 167, 209-211, 270. (Dále citováno jako: *Dějiny Ruska*)

4 REISCHAUER, Edwin O. - CRAIG, Albert M. *Dějiny Japonska*. Praha: Nakladatelství lidové noviny, s.r.o., 2006. s. 90-91. (Dále citováno jako: *Dějiny Japonska*)

5 *The Northern Territories Dispute and russo-japanese relations, Vol. I.* s.19-20.

6 FAIRBANK, John King. *Dějiny Číny*. Praha: Nakladatelství lidové noviny, s.r.o., 1998. s. 228-232. (dále citováno jako *Dějiny Číny*)

7 *Dějiny Japonska*, cit. 4. s. 122-123.

8 KRÁLÍKOVÁ, Ivana. *Kurilské ostrovy–sporné územie medzi Ruskom a Japonskom*. Praha: diplomová práce, 1997. s. 5. (Dále citováno jako *Kurilské ostrovy–sporné územie medzi Ruskom a Japonskom*)

Petěrberské smlouvy.⁹ Rusko pak využilo Čínu značně oslabenou po Opiových válkách s Británií, a získalo tak levé pobřeží řeky Amur. Tím vzrostla důležitost strategické polohy Sachalinu.¹⁰

Japonsko výměnou za Sachalin získalo celý kurilský oblouk od Urupu po Šumšu a neohroženo potenciálním bojem na dvou frontách mohlo uplatnit svůj zájem v Koreji.¹¹

Obě smlouvy byly výsledkem rovných mírových jednání, které nakonec vedly k jasnému stanovení hranic mezi oběma zeměmi. Teritoriální změny v následujících letech byly již provedeny v nepřátelské atmosféře a jejich dopad na rusko–japonské vztahy se v podstatě odráží až do současných jednání o teritoriálním rozdělení.

2.3 Rusko–japonská válka a dohody z desátých let

Od podepsání Sankt-Petěrberské smlouvy až po rusko-japonskou válku v roce 1904 prošlo Japonsko mnohými důležitými změnami. Ve velice krátkém období se zorientovalo ve světové situaci a úspěšně zavedlo proces modernizace ekonomiky a společnosti. Vítězstvím v čínsko-japonské válce roku 1895 potvrdilo svůj status imperialistické země, která se mohla porovnávat se zeměmi Západu. Imperialistické cíle Japonska se však záhy střetávají s ruskými cíli, zejména v Číně a Koreji.¹² Postoj Japonska byl odůvodnitelný nutností zachovat si odbytiště průmyslových výrobků ve Východní Asii. Pro rostoucí počet japonského obyvatelstva byla expanze na další území zdrojem potravin a surovin, kterých se na japonském území nedostávalo.¹³

Rusku se podařilo připravit Japonsko o vítězné koncese z čínsko–japonské války.¹⁴ Poté je využilo k posílení vlivu na území Číny a po svolení pekingské vlády roku 1896 si začalo stavět Východočínskou dráhu.¹⁵ Bylo jen otázkou času, kdy přítomnost ruských jednotek na území Číny po potlačeném boxerském povstání vyprovokuje Japonsko k válce. Japonsko vstoupilo do konfliktu jako silný stát vybavený západní technologií a na své straně mělo Velkou Británii.¹⁶ Porážka Ruska tak vedla nejen ke kýženým územním ziskům, hlavně

9 HARA, Kimie. *Japanese–Soviet/Russian Relations since 1945: Difficult Peace*. London: Routledge, 1998. s.

14. (Dále citováno jako *Japanese–Soviet/Russian Relations since 1945*)

10 *Dějiny Ruska*. s. 270-271.

11 *Japanese–Soviet/Russian Relations since 1945*, cit. 9. s.14.

12 *The Northern Territories Dispute and russo-japanese relations, Vol.1*. s. 27-28.

13 CONNAUGHTON, Richard. *Výcházející slunce a skolený medvěd: Rusko-japonská válka 1904-1905*. Praha: Nakladatelství BB/art, s.r.o., 2004. s.18-19.

14 *Dějiny Ruska*, cit. 10. s. 292-293.

15 *Dějiny Japonska*. s. 186-187.

16 *The Northern Territories Dispute and russo-japanese relations, Vol.1*. s. 28-29.

zavedením japonského protektorátu v Koreji roku 1905 a jejímu anektování o pět let později, k navrácení Liaotungu, který si Japonsko vybojovalo již v čínsko-japonské válce, ale zejména k získání respektu Ruska. To pak bylo nuceno v příštím desetiletí zvolit opatrnější politiku vůči Japonsku. Ačkoliv Portsmouthská mírová smlouva přinesla do rusko-japonských vztahů několik let klidu, Rusko svou porážku dlouho uchovávalo v paměti. Po druhé světové válce, kdy se role obrátila, byla rusko-japonská válka označena jako akt agresivní imperialistické politiky Japonska.¹⁷

Po konci rusko-japonské války se Rusko i Japonsko muselo přizpůsobit nové mezinárodní situaci. Do roku 1916 spolu tyto země sepsaly tři dohody, aby obhájily svůj vliv v Mandžusku, vnějším Mongolsku a Koreji. Rusko se v první světové válce přidalo na stranu Velké Británie a vznikl tak základ trojdohody Velká Británie, Rusko a Francie. Protože by pro Rusko nebyla výhodná válka na dvou frontách, tedy v Evropě i ve Východní Asii, mělo zájem udržet přátelské vztahy s Japonskem. Roku 1916 Rusko a Japonsko podepsaly smlouvu o vzájemné bezpečnosti, která byla rok poté anulována, když Japonsko zneužilo komplikovanou domácí situaci v Rusku způsobenou bolševickou revolucí a vojensky intervenovalo na Sibiři.¹⁸

2.4 Japonská expanzivní politika

Ruská revoluce vnesla do rusko-japonských vztahů ideologii bolševismu. Japonsko zažívající mírnou ekonomickou recesi, anulovalo smlouvy se zahraničím a zahájilo expanzivní politiku. Vyslání japonských jednotek na Sibiř a sovětský Dálný východ vyústilo v krvavý konflikt v Nikolajevsku v březnu 1920, za který pak Japonsko požadovalo kompenzaci v podobě pronájmu severního Sachalinu.¹⁹

Ve stejnou dobu došlo k rapidnímu zhoršení japonských vztahů s USA a Velkou Británií. Výsledky Washingtonské konference, která jednala nejen o snaze zavést v Číně politiku otevřených dveří v oblasti zahraničního obchodu, ale hlavně o poměru tonáže v Pacifiku, byly pro Japonsko značně nevýhodné.²⁰ Intervence na Sibiř nepřinesla Japonsku očekávané výsledky a její nákladnost donutila vládu v roce 1922 stáhnout své jednotky z ruského Dálného východu. Ačkoliv se následně Japonsko snažilo o zlepšení vztahu s Ruskem

---

17 KOWNER, Rotem. *The Impact of the Russo-japanese War*. London: Routledge, 2007. s. 30-31.

18 *The Northern Territories Dispute and russo-japanese relations, Vol. I.* s. 30-32.

19 FERGUSON, Joseph P. *Japanese–Russian relations, 1907–2007*. London: Routledge, 2008. s.19-21. (Dále citováno jako *Japanese–Russian relations, 1907 - 2007*)

20 *Kurilské ostrovy–sporné územie medzi Ruskom a Japonskom.* s. 11-12.

a tři roky poté stáhlo vojska i ze Sachalinu, nedůvěra ze strany Ruska přetrvávala.²¹

Koncem dvacátých let svět zachvátila hospodářská krize, která v Japonsku přesunula moc ze strany politických skupin na stranu armády. Vzdávající čínský nacionalismus ohrožoval japonské zájmy v Mandžusku a vedl až k vojenské akci, tj. obsazení Mandžuska japonskou armádou roku 1931. To pak mělo dopad na už delší dobu oslabenou japonskou vládu. Armáda se vymkla vládní kontrole a postupovala dále do Číny a bylo otázkou jen několika let než oficiálně propukla válka s Čínou.²²

Daleko horší dopad měla krize na Sovětský svaz a zejména sovětský venkov, kde kolektivizační a následná rekviziční politika dovedla sovětskou vesnici na pokraj hladomoru.²³ Zahraniční politika Sovětského svazu se však soustředila na zlepšení vztahů s USA, Velkou Británií a podporu KMT (Čínská národní strana Kuomintang).²⁴ Japonsko, jehož válečná politika byla namířena především proti Sovětskému svazu a vyžadovala dlouhodobější přípravy, tak muselo řešit situaci v Číně z obavy ze sovětsko-čínské společné vojenské akce.²⁵

2.5 Druhá světová válka a neobvyklá neutralita

V této podkapitole bych se chtěla věnovat roli Sovětského svazu a Japonska v druhé světové válce, jejich vzájemným vztahům a zapojení do mezinárodní situace. Také se zaměřím na výsledky několika důležitých konferencí, které ovlivnily vývoj sovětsko-japonských vztahů na příští půlstoletí.

2.5.1 Sovětsko-japonský pakt neutrality

Již v roce 1936 bylo jasné, na jakou stranu se Japonsko přikloní v mezinárodní scéně, když podepsalo pakt s nacistickým Německem proti Komunistické internacionále. Tím definitivně padly za oběť vztahy s USA a Velkou Británií.²⁶

Na hranicích Mandžuska vyvrcholily potyčky Kwantungské armády se sovětskými jednotkami. Vedly k incidentům u jezera Chasan roku 1938 (hranice se Severní Koreou) a u

---

21 TOMPKINS, Paulin. Review: The Siberian intervention; (White Albert John; Princeton University Press 1950). *The Far Eastern Quarterly*, May 1951, vol. 10, no. 3, s. 333-335.

22 *Dějiny Japonska*. s. 238-245.

23 *Dějiny Ruska*. s. 372-373.

24 *Japanese-Russian relations, 1907-2007*. s.26.

25 *Dějiny Japonska*, cit.22. s. 248-249.

26 BOYD, Carl. The Berlin-Tokyo Axis and Japanese Military Initiative. *Modern Asian Studies*, 1981, vol. 15, no. 2, s. 323.

Nomonhanu roku 1939 (hranice s Mongolskem). Zde byla podruhé Kwantungská armáda poražena.²⁷ Japonsko bylo nuceno přehodnotit situaci a snažilo se jednat se Sovětským svazem o neutralitě. Ve snaze nevést válku na dvou frontách Japonsko přesunulo svůj kolonizační zájem na Indočínu, čímž se prakticky dostalo do přímého konfliktu se Spojenými státy americkými. Nepřátelství ze strany USA podpořil už japonský Tripartitní pakt s Německem a Itálií. Sovětský svaz, který výrazně pociťoval zhoršení vztahů s Německem, se přiklonil k japonskému návrhu neutrality. Ten vstoupil v platnost roku 1941.²⁸ Sovětsko-japonské vztahy během druhé světové války po roce 1941 lze pak nazvat „neobvyklou neutralitou“. Několik dní po podepsání neutrality Německo, japonský spojenec, porušilo sovětsko-nacistickou dohodu o neútočení z roku 1939 a napadlo Sovětský svaz. Stejná situace nastala po vstupu Japonska do války s USA, které bylo spojencem Sovětského svazu.²⁹

2.5.2 Válka v Pacifiku

Na výše zmíněné nešťastné rozhodnutí japonské vlády expandovat do Indočíny odpověděly Spojené státy americké zmrazením japonských aktiv a embargem na ropu a zaútočily tak na slabé místo Japonska. To tak nemělo jinou možnost než se snažit válku s USA co nejrychleji ukončit a reagovalo útokem na Pearl Harbor roku 1941³⁰. Spojené státy si byly vědomy nutnosti ruské pomoci a v roce 1943 po vítězství Sovětského svazu nad Německem u Stalingradu, kdy se situace v Evropě rapidně obrátila, byly Sovětskému svazu nabídnuty jižní Kurilské ostrovy za participaci ve válce s Japonskem. Roku 1943 Roosevelt, Churchill a Čankajšek podepsali Káhirskou deklaraci, ve které prohlásili, že Japonsko bude po válce donuceno vrátit všechna teritoria získaná násilím. Den poté na Teheránské konferenci Sovětský svaz přislíbil, že vstoupí do války s Japonskem. Oficiální dokument z Teheránské konference nezmiňoval žádná teritoria, která by Sovětský svaz dostal výměnou za vstup do války s Japonskem.³¹

2.5.3 Jaltská konference

Klíčovým dokumentem, který ruská strana považuje za základ poválečného územního

---

27 HATA, Ikuhito. Continental expansion, 1905-1941. *Cambridge History of Japan: Vol. 6, Twentieth century*, Cambridge: Cambridge University Press, 1991. Kapitola 6, s. 306-309.

28 *Japanese–Russian relations, 1907 – 2007*. s. 27-32.

29 HANAK, Harry. Review: The Strange neutrality by George Alexander Lensen. *The English Historical Review*, Apr. 1974, vol. 89, no. 351, s. 470-471.

30 DAN VAN DER VAT. *Válka v Pacifiku: Americko–japonská námořní válka 1941-1945*. Praha: Argo 2001. s. 61-62, 66-67. (dále citováno jako: *Válka v Pacifiku*)

31 *The Northern Territories Dispute and russo-japanese relations, Vol. 1*. s. 40-45.

rozdělení na Dálném východě, je „Dohoda tří velmocí o otázkách Dálného východu“³² sepsaná na Jaltské konferenci v únoru 1945. Jedná se o utajené setkání představitelů tří mocností, USA, Velké Británie a Sovětského svazu, jehož hlavním bodem byl příslib Sovětského svazu vstoupit do války s Japonskem.³³

Výsledky tajné dohody Jaltské konference byly zmiňovány i v pozdějších letech při jednání mezi oběma zeměmi a považují tudíž za nutné uvést konkrétní koncesní podmínky, za kterých Sovětský svaz slíbil, že tři měsíce po kapitulaci Německa vstoupí do války v Pacifiku:

1. Zachování statusu quo Vnějšího Mongolska (Mongolské lidové republiky)
2. Původní práva Ruska, která byla zákeřně narušena japonským útokem roku 1904, budou obnovena:
  - a, jižní část Sachalinu jakožto i všech ostrovů k němu přilehlých budou navráceny Sovětskému svazu
  - b, obchodní přístav Dairen bude učiněn mezinárodním přístavem a bude v něm zajištěn přednostní zájem Sovětského svazu; pronájem Port Arturu bude obnoven a bude sloužit jako námořní základna SSSR
  - c, Východo-čínskou a Jiho-mandžuskou železnici bude společně používat organizace smíšené Sovětsko-čínské společnosti a bude zajištěn přednostní zájem Sovětského svazu; v Mandžusku bude zachována plná svrchovanost Číny
3. Sovětskému svazu budou předány Kurilské ostrovy³⁴

Jelikož Japonsko s touto dohodou nebylo obeznámeno, spoléhalo se na pakt neutrality se Sovětským svazem a do poslední chvíle tvořilo Sovětskému svazu ústupky.³⁵

Mezitím došlo ke změně v sovětsko-amerických vztazích. V dubnu 1945 po smrti amerického prezidenta Franklina D. Roosevelta nastupuje Harry S. Truman s anti-sovětskou mezinárodní politikou.³⁶

2.5.4 Postupimská konference

V červenci roku 1945, dva měsíce po kapitulaci Německa, se na konferenci v Postupimi jednalo o poválečném osudu Německa. Postupimská deklarace zmiňovala podmínky Káhirské deklarace, podle které má být moc Japonska omezena na čtyři hlavní ostrovy.³⁷

Test atomové bomby Spojených států amerických dopadl úspěšně a Sovětský svaz naplánoval vstup do války na 8. srpna.³⁸

---

32 *Kurilské ostrovy – sporné územie medzi Ruskom a Japonskom*. s.20.

33 WHITE, Patrick J. New Light on Yalta. *Far Eastern Survey*, May 1950, vol. 19, no. 11, s. 105.

34 vlastní překlad angl.textu: PAN, Stephen C.Y. Legal Aspects of the Yalta Agreement. *The American Journal of International Law*. Jan 1952, vol. 46, no. 1, s. 41.

35 *Japanese–Soviet/Russian Relations since 1945*. s 15, 31.

36 CHAMBERLIN, William Henry. American-Soviet Relations Since Yalta. *Russian Review*, Apr. 1949, vol. 8, no. 2, s. 96-97.

37 KLAFKOWSKI, Alfons. *The Potsdam Agreement*. Warszawa : Państw. Wydaw. Naukowe, 1963. s. 312.

38 *Válka v Pacifiku*. s. 395.

2.5.5 Kapitulace Japonska

V několika dnech mezi svržením atomových bomb na Hirošimu (6.8.1945) a Nagasaki (9.8.1945) sovětská armáda začala likvidovat Kwantungskou armádu v Mandžusku a Koreji. Dne 10.8.1948 Japonsko zažádalo o zastavení vojenských akcí. Císař Šówa (Hirohito) dne 14.8.1945 podepsal kapitulaci a přijetí podmínek Postupimské deklarace a den poté oznámil porážku Japonska v radiovém vysílání.³⁹

2.6 Shrnutí kapitoly „Historický kontext“

Ačkoliv si Rusko a Japonsko zdánlivě vyřešily teritoriální otázku již v 19. století smlouvami Šimodskou a Sankt-Petěrburgskou, v první polovině následujícího století se obě země střetávají v pěti vážných konfliktech: rusko-japonská válka 1904-5, japonská intervence na Sibiř 1918-22, bitva u jezera Chasan 1938, bitva u Nomonhanu 1939 a sovětsko-japonská válka 1945. Období přátelských vztahů tak byla velice krátká a jejich udržení bránily důvody historické, politické a ideologické.

Rusko nezapomnělo na porážku v rusko-japonské válce a i přes zdánlivou stabilizaci vztahů, nedůvěra vůči Japonsku přetrvávala. Japonská intervence na Sibiř rozdmýchala ruské nepřátelství. Další snahy o sblížení pak byly vždy podmíněny nutností obou stran udržet vztahy normalizované, aby se mohly obě země plně koncentrovat na své zájmy.

Japonsko dále zkomplikovalo vzájemné vztahy se Sovětským svazem zabráním Mandžuska a expandováním do sovětských teritorií. Sovětský svaz situaci jen zhoršil porušením paktu neutrality a vstupem do války s Japonskem.

V následující části své práce bych se chtěla věnovat vývoji vztahů Sovětského svazu a Japonska po druhé světové válce.

---

³⁹ COOX, Alvin D. *The Pacific War. Cambridge History of Japan: Vol.6, Twentieth century.* Cambridge: Cambridge University Press, 1991. Kapitola 7, s. 372-376.

3 POVÁLEČNÝ VÝVOJ A POČÁTEK STUDENÉ VÁLKY

V této kapitole bych se ráda zabývala vývojem událostí po roce 1945 až po uzavření mírové smlouvy v San Francisku roku 1951. V těchto šesti letech se rozšířila propast mezi USA a Sovětským svazem. Dálný východ i Evropa se zotavovaly z druhé světové války a oslabené Japonsko se potýkalo s okupací USA na jihu a hlavních ostrovech, a s okupací Sovětského svazu ze severu.

Spojené státy americké se jako hlavní okupační síla snažily použít Japonsko jako nárazník proti rozšiřujícímu se komunismu na Dálném východě.⁴⁰ Roku 1949 zvítězil komunismus v Číně a roku 1950 začala válka v Koreji, která sice přinesla Japonsku zakázky od USA, ale také pozdržela proces získání nezávislosti.⁴¹

3.1 Americká a ruská okupace

Krátce po válce se začaly projevovat nedostatky a nejasnosti ve smlouvách uzavřených během druhé světové války. Jelikož Jaltská deklarace nenabízela definici Kurilských ostrovů, Sovětský svaz si chtěl pojistit slibovaná území. Ani po oznámení kapitulace Japonska dne 15.8.1945 nezanechal Sovětský svaz vojenské akce, která skončila až dne 5.9.1945 kompletním zabráním Kurilských ostrovů od Šumšu až po Habomai.⁴²

O sovětské okupaci Kurilských ostrovů nevěděl ani samotný generál MacArthur. Přestože mu byla poslána zpráva od starosty obce Nemuro, že Hokkaidó nemůže komunikovat s ostrovy a přístup k nim je také odepřen, nepodniknul žádný ráznější krok a jediný odpor tak zajišťovali samotní obyvatelé ostrovů iredentisticky zaměřeným hnutím.⁴³

Pro Sovětský svaz byla porážka Japonska satisfakcí za křivdy z rusko-japonské války a byla chápána jako osvobození Dálného východu od japonského militarismu.⁴⁴

V povědomí Japonců druhá světová válka končí projevem císaře v radiovém vysílání. Válka se Sovětským svazem oficiálně ukončená dne 2.9.1945 Šigemicuovým podpisem kapitulace v Tokijském zálivu nebyla Japonci vnímána jako součást druhé světové války. Chování Sovětského svazu bylo považováno za zradu a porušení uznávané dohody o

40 *Dějiny Japonska*. s. 269-270.

41 *Japanese–Russian relations, 1907–2007*. s. 38.

42 *Japanese–Soviet/Russian Relations since 1945*. s. 17-19.

43 WILLIAMS, Brad. *Resolving Russo-Japanese Territorial Dispute: Hokkaido-Sakhalin relations*. London: Routledge, 2007. s. 26-27. (dále citováno jako: *Resolving Russo-Japanese Territorial Dispute*)

44 HASEGAWA, Tsuyoshi aj. *Russia and Japan: An Unresolved Dilemma between Distant Neighbors*. Berkeley: University of California, 1993. s. 8 (dále citováno jako: *Russia and Japan*)

neutralitě a umocněno tím, že Sovětský svaz porušil devátý článek Postupimské dohody o repatriaci válečných zajatců. Ti byli posláni do sovětských gulagů, kde jich zhruba 64000 zemřelo.⁴⁵

Domácí politika v Japonsku byla pod kontrolou okupačních sil SCAP (viz. seznam zkratk), které si jako hlavní cíl stanovily demokratizaci Japonska. Podle převládajícího názoru realistů nacházelo Japonsko své místo ve Studené válce po boku USA. K realistům také patřil Jošida Šigeru, který navrhl politiku nevměšování se a snažil se více soustředit na ekonomický rozvoj. Jošida Šigeru vyhrál volby roku 1947 se svou liberální stranou. Ta pak s kratší přestávkou zůstala u moci až do roku 1954. Komunistické tendence představované Japonskou komunistickou stranou (JKS) byly odsunuty na politické scéně do pozadí. Po rozpadu strany roku 1950 a „rudé čistce“ provedené okupačními silami, ztratila JKS většinu svého vlivu.⁴⁶

3.2 Role USA a Dullesův plán

Mnohé prameny tvrdí, že problém Severních teritorií stojící mezi Sovětským svazem a Japonskem byl v podstatě vykonstruován anti-sovětskou politikou USA. Sestavením vhodné mírové smlouvy byl pověřen pozdější ministr zahraničních věcí Spojených států amerických John Foster Dulles.⁴⁷

První plán mírové smlouvy byl navržen takovým způsobem, aby otázka teritorií zůstala nevyřešena a stala se tak neustálou překážkou v sovětsko-japonských jednáních. Japonská politika vůči Sovětskému svazu byla od té doby soustředěna na návrat čtyř ostrovů, které nebyly v San Franciské mírové smlouvě přesně definované. USA navíc získalo Boninské ostrovy a Rjúkjú, které se později staly předmětem sporu s Japonskem kvůli okinawské základně.⁴⁸

Podle očekávání sovětská strana nemohla s takovým návrhem souhlasit a sovětský velvyslanec Jakov Malik nařkl USA z nedodržení smluv podepsaných během druhé světové války. Podle Malika byla teritoriální otázka týkající se Japonska vyřešena již během války. I přesto návrh USA zvítězil a byl rozeslán všem pozvaným zemím. Pokud měl některý z pozvaných států připomínky k návrhu, mohl je poslat do stanoveného termínu. Sovětský svaz

---

45 *The Northern Territories Dispute and russo-japanese relations, Vol.1. s. 75-76.*

46 *Dějiny Japonska. s. 269-278.*

47 *Japanese–Soviet/Russian Relations since 1945. s.20.*

48 *The Northern Territories Dispute and russo-japanese relations, Vol.1.,cit.45. s. 87.*

se k návrhu nevyjádřil a lze to považovat za jednu z prvních chyb, kterých se dopustil při mírových jednáních.⁴⁹

3.3 San Franciská mírová smlouva

Dulles se samozřejmě domníval, že Sovětský svaz bude bojkotovat účast na San Franciské konferenci a o to větší bylo jeho překvapení, když Sovětský svaz oznámil, že na konferenci posílá delegaci v čele s Andrejem Gromykem, který měl přednést zmíněné dodatky k návrhu.⁵⁰

Po přečtení návrhu San Franciské mírové smlouvy, si můžeme všimnout několika nejasností a nepřesností v teritoriální otázce, která se stala „Dullesovou pastí“ na Sovětský svaz.

Sovětského svazu se konkrétně týká článek číslo dva. Můžeme si v tomto článku všimnout, že Kurilské ostrovy nejsou přesně definované. V návrhu není zmíněn konkrétní počet, poloha a jména ostrovů. Není zde také řečeno, že Sovětskému svazu patří suverenita nad těmito ostrovy:

(c) Japonsko se vzdává všech práv a nároků na Kurilské ostrovy a té části Sachalinu a přilehlých ostrovů nad nimiž získalo suverenitu jako následek Portsmouthské smlouvy z 5.9.1905.⁵¹

Další problém se objevuje v druhé polovině článku 25:

Tato smlouva neuděluje žádná práva a nároky nebo výhody státům, které nejsou výše definované jako spojenecké síly.⁵²

Podmínkou pro zařazení mezi země spojeneckých sil je podle článku 23⁵³ podepsání mírové smlouvy. Touto velice obratnou formulací se tak Sovětský svaz dostal do pozice, kdy se jakýkoliv zvolený přístup mohl obrátit proti němu.

Dne 4.9.1951 začalo první zasedání San Franciské konference. Vystoupení Andreje Gromyky hned druhý den ukázalo, že sovětským cílem nebylo Japonsko, ale Spojené státy. Ačkoliv Sovětský svaz nepředložil v termínu dodatky k návrhu mírové smlouvy, Gromyko při svém vystoupení návrh zkritizoval. Podle Sovětského svazu by měla být mírová smlouva

---

49 FARLEY, Miriam S. San Francisco and after. *Far Eastern Survey*, Sep. 26, 1951, vol. 20, no. 16, s. 162-164.

50 *San Francisco and after*; cit.49. s. 162-164.

51 ALLIED POWERS-JAPAN: Treaty of Peace. *The American Journal of International Law*, 1952, vol. 46, no. 3, s. 72. (dále citováno jako: ALLIED POWERS-JAPAN)

52 ALLIED POWERS-JAPAN, cit. 51. s. 83.

53 ALLIED POWERS-JAPAN, cit. 51. s. 82-83.

založena na předchozích uzavřených smlouvách v Káhiře, Postupimi a na Jaltě. Prohlásil, že v opačném případě se jedná o podporu japonského militarismu. Dle těchto smluv by měly být Sovětskému svazu přiznány Kurilské ostrovy a Sachalin. Gromyko dále upozornil na to, že na San Franciskou konferenci nebyla pozvána Čínská lidová republika.⁵⁴

Můžeme se pouze domnívat, že cílem Gromykovy prezentace na konferenci bylo veřejné odhalení plánů USA, propagace Sovětského svazu či snaha získat teritoriální ústupky. Gromykův výstup však postoj přítomných států nezměnil. Jejich hlavním cílem bylo podepsání mírové smlouvy a z 52 přítomných států se jich pod San Franciskou mírovou smlouvu podepsalo 47 států.⁵⁵

Rok poté Japonsko získalo nezávislost a podepsalo s USA bezpečnostní smlouvu. Sovětský svaz vetoval japonský vstup do Organizace spojených národů.⁵⁶

Sovětský svaz i Japonsko se tak chytily do šikovně nalíčené „Dullesovy pasti“ a jako klín mezi sebe vložily otázku Severních teritorií, která pak blokovala snahy o mír a byla nazývána „vedlejším produktem Studené války“.⁵⁷

---

54 *Japanese–Soviet/Russian Relations since 1945*. s. 21.

55 *The Northern Territories Dispute and russo-japanese relations, Vol.1*. s. 97-98.

56 *Kurilské ostrovy–sporné územie medzi Ruskom a Japonskom*. s. 34.

57 *Japanese–Soviet/Russian Relations since 1945*, cit.54 . s. 23.

4 NORMALIZACE VZTAHŮ A CESTA KE SPOLEČNÉMU PROHLÁŠENÍ 1956

Následujících několik let od podepsání San Franciské mírové smlouvy došlo na Dálném Východě k několika důležitým událostem. Válka v Koreji, ve které Japonsko sloužilo Spojeným státům jako dodavatelská základna, skončila roku 1953. Následujícího roku skončila také válka v Indočíně.⁵⁸

Po smrti Stalina se na post prvního tajemníka Komunistické strany SSSR dostal Nikita S. Chruščov, který definitivně přebíral „Stalinovo dědictví“ po porážce kliky Molotov-Malenkov v roce 1957.⁵⁹

V Japonsku Hatojama Ičiró (Demokratická strana) sesadil Jošidu Šigeru (Liberální strana) a stal se premiérem. Novým ministrem zahraničí byl jmenován Šigemicu Mamoru.⁶⁰ Hned následujícího roku došlo ke sloučení obou stran v Liberálně-demokratickou stranu (LDS).⁶¹

4.1 První londýnské jednání

Roku 1955 přišel Sovětský svaz s prvním pokusem o sblížení s Japonskem. Premiér Hatojama nabídku přijal a doufal v posílení volební základny v případě, že by se mu podařilo vyjednat se Sovětským svazem mír.⁶² Japonský zájem se soustředil na teritoriální vyrovnání, rybářská práva, navrácení válečných zajatců, japonské členství v OSN a normalizaci vztahů.⁶³

Dne 3. června 1955 se sešli na jednání v Londýně japonský velvyslanec Macumoto Šuniči a sovětský diplomat Jakov Malik, který na jednání předložil požadavky Sovětského svazu. Jedním z požadavků bylo zrušení smlouvy namířené proti SSSR (jedná se o japonsko-americkou bezpečnostní smlouvu). Dalším požadavkem bylo přiznání Kurilských ostrovů a jižního Sachalinu Sovětskému svazu a uvolnění průplavů z Ochotského moře do Tichého oceánu pro sovětské lodě.

Přestože vyšlo Japonsko z druhé světové války jako poražený stát, nepovažovalo

⁵⁸ *Japanese–Russian relations, 1907–2007*. s. 36-37.

⁵⁹ WARNER, Karl Friedrich aj. *Kronika 20.století 1900–1999*. Praha: Fortuna Print, 2003. s. 841

⁶⁰ BAERWALD, Hans H. Japanese Politics since the General Election. *Far Eastern Survey*, Sep., 1955, vol. 24, no. 9, s. 134, 138.

⁶¹ *Dějiny Japonska*. s. 296.

⁶² ELLEMAN Bruce A. - NICHOLS Michael R. - OUIOMET Matthew J. A Historical Reevaluation of America's Role in the Kuril Islands Dispute. *Pacific Affairs*, Winter, 1998-1999, vol. 71, no. 4, s. 496. (dále citováno jako: *A Historical Reevaluation of America's Role in the Kuril Islands Dispute*)

⁶³ *Japanese–Russian relations, 1907–2007*, cit.58. s. 34.

Severní teritoria a jižní Sachalin za vítězné koncese Sovětského svazu, které by mu měly být přiznány. V otázce bezpečnostní smlouvy s USA se japonská politická sféra názorově rozcházela.⁶⁴

4.1.1 Duální diplomacie Japonska (*nidžú kaikó*)

Jedním ze znaků japonské domácí politiky, které ovlivňovaly jednání se Sovětským svazem byla tzv. duální diplomacie (二重外交). Šigemicu Mamoru a ministerstvo zahraničních věcí (Gaimušó) zvolilo opatrnou strategii vůči Sovětskému svazu, jelikož se oprávněně obávalo nevole ze strany USA.⁶⁵ Především v otázce bezpečnostní smlouvy s USA a v otázce Severních teritorií byl jejich postoj neoblomný. Premiér Hatojama Ičiró na druhou stranu neváhal diskutovat o upravení bezpečnostní smlouvy s USA, pokud by tím mohlo Japonsko oficiálně získat alespoň ostrovy Habomai a Šikotan. To bylo také stanovené minimum z požadavků prezentovaných Macumotem při prvním londýnském jednání. Šigemicu však instruoval Macumota, aby žádal o všechny čtyři ostrovy Severních teritorií, tedy Habomai, Šikotan, Etrof a Kunašir. Malik rozhořčeně ukončil jednání.⁶⁶

Fiasko prvního jednání Chruščova nepotěšilo a prohlásil, že sovětský návrh navrácení dvou ostrovů Japonsku byla dobrá vůle Sovětského svazu a podmínky mírové smlouvy by si měl diktovat vítěz. Sovětský svaz roku 1955 znovu vetoval japonský vstup do OSN.⁶⁷

4.2 Druhé londýnské jednání a moskevská jednání

V následujících jednáních se Macumoto držel strategie „čtyři ostrovy“ a snažil se Sovětskému svazu nabídnout alespoň volné průlivy a nezávislost Etrofu a Kunaširu. Dle očekávání sovětská strana odmítla a omezila rybolov v Beringově moři, aby donutila Japonsko ustoupit sovětským požadavkům.⁶⁸ Ani využití „Adenauerovy metody“, tzn. odsunutí teritoriální otázky ve snaze normalizovat vztahy, nebylo pro Japonsko řešením. Po politické kampani již byla japonská veřejnost připravena na územní zisky a premiérovi nezbylo nic jiného než Adenauerovu metodu zamítnout.⁶⁹

---

64 *The Northern Territories Dispute and russo-japanese relations, Vol. s. 108-111.*

65 *Japanese–Soviet/Russian Relations since 1945. s. 60.*

66 *The Northern Territories Dispute and russo-japanese relations, Vol. I., cit. 64. s. 111-112.*

67 *Kurilské ostrovy–sporné územie medzi Ruskom a Japonskom. s. 37.*

68 *A Historical Reevaluation of America's Role in the Kuril Islands Dispute. s. 497-498.*

69 MORLEY, James William. The Soviet-Japanese Peace Declaration. *Political Science Quarterly*, Sep., 1957, vol. 72, no. 3, s. 373.

4.2.1 Dullesův zásah

Snahy Japonska o sblížení se Sovětským svazem byly pro USA značně znepokojivé. Když bylo druhé londýnské jednání narušeno konferencí kvůli Suezské krizi, Šigemicu informoval Dullse o průběhu londýnských jednání se Sovětským svazem. Dulles Šigemicuovi sdělil, že sovětský požadavek na japonská území je neoprávněný a tvrdil, že celá Severní teritoria patří Japonsku.⁷⁰ Dále připomněl 26. článek mírové smlouvy. V případě, že by totiž Japonsko přiznalo Sovětskému svazu nějaké výhody, mohly by Spojené státy americké anektovat Okinawu⁷¹

4.3 Společné prohlášení 1956

Konečné východisko našly obě strany částečným použitím „Adenauerovy metody“. Hatojama se vrátil zpět k požadavku na navrácení dvou ostrovů, které by byly Japonsku předány po uzavření mírové smlouvy.⁷²

Hlavními body Společného prohlášení podepsaného dne 19.10.1956 tedy byla repatriace japonských válečných zajatců, sovětská podpora japonského vstupu do OSN, obnovení obchodních a přátelských vztahů, schválení dohod o rybolovu a ukončení válečného stavu. Můžeme dodat, že ukončení válečného stavu bylo provedeno poněkud netradičním způsobem bez uzavření mírové smlouvy.⁷³

Výsledky Společného prohlášení a rozvoj obchodních vztahů mezi oběma zeměmi byly však po čtyřech letech znovu zastíněny revizí bezpečnostní smlouvy Japonska se Spojenými státy americkými roku 1960⁷⁴ a další podnětné jednání se Sovětským svazem se uskutečnilo až začátkem sedmdesátých let, kdy se znovu změnila situace na Dálném Východě.

---

⁷⁰ *Japanese–Soviet/Russian Relations since 1945*. s. 43–44.

⁷¹ HARA, Kimie. 50 Years from San Francisco: Re-Examining the Peace Treaty and Japan's Territorial Problems. *Pacific Affairs*, Autumn 2001, vol. 74, no. 3, s. 366–367.

⁷² DEVILLAFRANCA Richard. Japan and the Northern Territories Dispute: Past, Present, Future. *Asian Survey*, Jun., 1993, vol. 33, no. 6, s. 618.

⁷³ *Kurilské ostrovy-sporné územie medzi Ruskom a Japonskom*. s. 38–39.

⁷⁴ *Japanese-Russian relations, 1907–2007*. s. 43.

5 TROJÚHELNÍK TOKIO-MOSKVA-PEKING

Během šedesátých a začátkem sedmdesátých let slábla americká angažovanost v sovětsko-japonských vztazích a jako třetí strana se objevila Čínská lidová republika. Společné jednání Sovětského svazu a Japonska začátkem sedmdesátých let bylo ovlivněno předchozím desetiletím, které popíši z pohledu obou zemí v následujících dvou kapitolách.

5.1 Šedesátá léta a počátek sedmdesátých let v Japonsku

Roku 1964 vystřídal Ikedu Hajato na premiérském křesle Sató Eisaku, jehož politika se soustředila hlavně na teritoriální problémy.⁷⁵ Roku 1968 se Japonsko dočkalo návratu Boninských ostrovů od Spojených států a po čtyřech letech Sató slavil úspěch z navrácení Okinawy.⁷⁶

Spojené státy, které byly v šedesátých i sedmdesátých letech zaměstnány ve válce ve Vietnamu, změnilly svou politiku vůči Japonsku, tj. omezily s ním obchod a daly přednost sblížení s Čínskou lidovou republikou. Toto sblížení USA oficiálně oznámilo bez předchozího projednání v roce 1971.⁷⁷ Japonsko bylo překvapené náhlým jednáním USA, a proto bylo nazváno „Nixonův šok“. Nejedná se však pouze o nečekané jednání USA s Čínskou lidovou republikou, ale i o tzv. „dolarový šok“, který byl výsledkem delší dobu podhodnoceného jenu.⁷⁸

Japonsko se tedy v obchodních stycích soustředilo na Sovětský svaz. Vzkvétající obchod mezi oběma zeměmi byl posilován snahou o společný rozvoj Sibíře a Tumeňský ropný projekt, který nakonec kvůli přehnanému finančnímu požadavku ze strany Sovětského svazu skončil nezdarem.⁷⁹

5.2 Šedesátá léta a počátek sedmdesátých let v Sovětském svazu

Nikitu Chruščova vystřídal roku 1964 Leonid Iljič Brežněv a se značnou nevolí sledoval sblížení Čínské lidové republiky s USA a následně s Japonskem.⁸⁰ Čínsko-sovětské vztahy na hranicích v severovýchodní Asii se neustále zhoršovaly a vyústily až v

⁷⁵ *Dějiny Japonska. Japonští premiéři 1885–2000.* s. 355.

⁷⁶ *The Northern Territories Dispute and russo-japanese relations, Vol. I.* s. 146.

⁷⁷ *Japanese–Soviet/Russian Relations since 1945.* s. 116.

⁷⁸ FARNSWORTH, Lee.W. Japan: The Year of the Shock. *Asian Survey*, Jan., 1972, vol. 12, no. 1, s. 50.

⁷⁹ *Japanese–Russian relations, 1907–2007.* s. 49-50.

⁸⁰ MACK, Andrew – O'HARA, Martin. Moscow-Tokyo and the Northern Territories Dispute. *Asian Survey*, Apr., 1990, vol. 30, no. 4, s. 385.

konflikt u řeky Ussuri a Amur roku 1969.⁸¹ Přestože Sovětský svaz získal pozici supermocnosti, objevily se první vady plánovaného hospodářství a domácí produkt klesal. Při pohledu na Japonsko, které se naopak dokázalo dostat mezi ekonomické velmoci až na třetí místo, se Sovětský svaz rozhodl znovu spolupracovat, a to především na rozvoji sibiřské oblasti.⁸² Dalším důvodem pro novou spolupráci byl strach Sovětského svazu z aliance USA, Čínská lidová republika a Japonsko.

5.3 Znovuobnovené jednání začátkem sedmdesátých let

Poprvé od konference ministerstva zahraničí roku 1966 Andrej Gromyko znovu navštívil Tokio. Sovětský svaz chtěl zabránit vzniku aliance USA-Čína-Japonsko a svůj přístup značně změnil. Gromyko nabídl dva ostrovy dle Společného prohlášení z roku 1956 a nabídl také spolupráci při rozvoji Sibíře. Konkrétně Gromyko žádal o finance na stavbu potrubí Irkutsk–Nachodka.⁸³

Téhož roku byl Sató Eisaku nahrazen Tanakou Kakueiem⁸⁴ a novým ministrem zahraničí se stal Ohira Masajoši⁸⁵, který oplatil Sovětskému svazu návštěvu a představil Tanakův kabinet v Moskvě. Protože to bylo krátce po uzavření smlouvy o normalizaci vztahů s Čínskou lidovou republikou, předmětem celé debaty se staly spíše úmysly Japonska s ČLR, než sovětsko-japonské vztahy.

Lidově demokratická strana i ministerstvo zahraničí se až do roku 1979 snažilo o nestrannou pozici Japonska ve vztazích mezi Sovětským svazem a Čínskou lidovou republikou. Další Brežněvovou chybou bylo, že Sovětský svaz nebyl schopen udělat ústupky a celé situace využít.⁸⁶

5.3.1 Separace politického a ekonomického přístupu (*seikei bunri*)

Japonská politika v šedesátých a sedmdesátých letech vůči Sovětskému svazu byla ovlivněna politikou „separace politického a ekonomického přístupu“ 政経分離, jehož velkým zastáncem byl již zmiňovaný Tanaka Kakuei.⁸⁷ Jelikož obchod s USA byl doprovázen

81 SIMON, Sheldon W. The Japan-China-USSR Triangle. *Pacific Affairs*, Summer 1974, vol. 47, no. 2, s. 125

82 *Japanese-Soviet/Russian Relations since 1945*. s. 117-118.

83 *Japanese-Russian relations, 1907–2007*. s. 46.

84 *Dějiny Japonska, Japonští premiéři 1885 – 2000*. s. 355.

85 *Leaders of Japan*. [cit.2010-05-16]

URL: <<http://www.terra.es/personal2/monolith/japan.htm>>

86 *The Northern Territories Dispute and russo-japanese relations, Vol.1*. s. 150-151.

87 *Resolving the Russo-Japanese Teritorial Dispute*. s. 31.

neustálými restrikcemi, japonský zájem se přesunul na Sovětský svaz a hlavně suroviny Sovětského svazu, kterými Japonsko neoplývalo. Roku 1965 spolu obě země zřídily Japonsko-sovětský ekonomický výbor (JSEC), který rozhodně nebyl úplně bez politického vlivu, ale spíše můžeme říci, že nebyl ovlivněn palčivou otázkou Severních teritorií. JSEC se angažoval v několika důležitých uhelných, lesnických a ropných projektech, ale japonští vládní úředníci i podnikatelé se shodli na přizvání amerického partnera v politicko-strategických projektech, které by mohly způsobit případné problémy např. tumeňský ropný projekt nebo sachalinský a irkutský projekt těžby zemního plynu.⁸⁸

5.4 Společné komuniké Tanaka–Brežněv 1973

Roku 1973 Tanaka poslal Brežněvovi dopis se žádostí o jednání o mírové smlouvě a Tumeňském projektu a byl pozván do Moskvy. V Tanakově dopisu nebyla jediná zmínka o Severních teritoriích.⁸⁹

Přednostním zájmem sovětské strany byla spolupráce na Sibiřském projektu a bezpečnostní smlouva. Tanaka upozornil na japonské zájmy týkající se Severních teritorií.⁹⁰ Nakonec byly obě strany schopné pouze sepsat společné komuniké s příslibem dalšího jednání o mírové smlouvě, které bude obsahovat diskuzi o nevyřešených otázkách z druhé světové války. Bohužel ačkoliv se japonská strana domnívala, že ony „nevyřešené otázky“ se týkají Severních teritorií, Brežněv to popřel a otázka Severních teritorií se pak neustále objevovala mezi oběma zeměmi.⁹¹

Nezdar dalšího mírového jednání byl fatální pro obě strany, které měly další příležitost jednat o míru až po dvanácti letech v roce 1985.

5.5 Druhá polovina sedmdesátých let

V roce 1974 bylo Japonsko nuceno odmítnout návrh mírové smlouvy s Čínskou lidovou republikou, protože nesouhlasilo s dodatkem namířeným proti „hegemonii“ Sovětského svazu v Asii.⁹² Této situace ihned využil Sovětský svaz a ve své snaze vložit klín

---

88 CARLILE, Lonny E. The Changing Political Economy of Japan's Economic Relations with Russia: The Rise and Fall of Seikei Fukabun. *Pacific Affairs*, Autumn, 1994, vol. 67, no. 3, s. 413-416.

89 SCALAPINO, Robert A. *The Foreign policy of modern Japan*. Berkeley: University of California Press, 1977. s. 165.

90 *The Northern Territories Dispute and russo-japanese relations, Vol.1.* s. 155.

91 *Japanese–Soviet/Russian Relations since 1945.* s. 133-134.

92 KIM, Hong N. The Fukuda Government and the Politics of the Sino-Japanese Peace Treaty. *Asian Survey*, Mar., 1979, vol. 19, no. 3, s. 299. (dále citováno jako: *Sino-Japanese Peace Treaty*)

mezi Japonsko a ČLR nabídl Japonsku smlouvu o přátelství. Ta však byla Japonskem také odmítnuta.⁹³

Situaci pak následujícího roku zkomplikovalo Japonsko „případem Bělenko“. Roku 1976 pilot sovětského letadla MiG-25 přistál v japonském městě Hakodate, kde hledal pomoc při útěku do Spojených států. Japonsko nechalo celý stroj prozkoumat experty Spojených států a pak ho teprve vrátilo Sovětskému svazu.⁹⁴ Sovětský svaz byl samozřejmě právem rozhořčen a několik měsíců poté vytáhl své „eso z rukávu“. Využil námořního zákona o výlučné zóně dvě stě mil od pevniny a zrušil všechny předchozí smlouvy s Japonskem o rybolovu.⁹⁵

Navzdory snaze Andreje Gromyka zabránit podepsání mírové smlouvy mezi Japonskem a Čínskou lidovou republikou, byla smlouva podepsána oběma státy roku 1978 i s vloženým dodatkem proti sovětské hegemonii.⁹⁶ Podle očekávání smlouva nepotěšila Sovětský svaz. Vyvodil z toho důsledky a v květnu roku 1978 došlo k rozsáhlému zbrojení sovětských vojsk na Severních teritoriích.⁹⁷ Sovětský svaz pak pokračoval v zahraniční politice sovětsko-vietnamským sblížením. Námořní bašta, kterou si Sovětský svaz vytvořil z Ochotského moře, se však stala především nebezpečím pro globální strategii Spojených států amerických.⁹⁸ Když poté Sovětský svaz podpořil vietnamskou invazi do Kambodže, popudil proti sobě nejen Čínskou lidovou republiku, ale i členy Sdružení národů jihovýchodní Asie (ASEAN)⁹⁹.

Reakce na sovětskou invazi do Afghánistánu roku 1979 definitivně polarizovala mezinárodní politiku v Asii. Dle očekávání Japonsko podpořilo Spojené státy americké a bojkotovalo Olympijské hry v Moskvě. Japonský premiér Óhira Masajoši navíc zařídil „zmrazení“ ekonomických projektů se Sovětským svazem.¹⁰⁰ Nový premiér Suzuki Zenko roku 1981 pojmenoval americko-japonské vztahy vojenskou aliancí a zavedl „Den Severních teritorií“ (byl stanoven na 7. února).¹⁰¹

---

93 *Japanese–Russian relations, 1907–2007*. s.54.

94 KIMURA, Hiroshi. Japan-Soviet Relations: Framework, Developments, Prospects. *Asian Survey*, Jul., 1980, vol. 20, no. 7, s. 708. (Dále citováno jako: *Japan-Soviet Relations*; KIMURA)

95 *Japanese–Russian relations, 1907–2007*, cit. 93. s. 55.

96 *Sino-Japanese Peace Treaty*. s. 308-309.

97 *Japan-Soviet Relations*; KIMURA, cit. 94. s. 708.

98 *The Northern Territories Dispute and russo-japanese relations, Vol. I.* s.164.

99 ALAGAPPA Mutthiah. Soviet Policy in Southeast Asia: Towards Constructive Engagement. *Pacific Affairs*, Autumn, 1990, vol. 63, no. 3, s. 325.

100 *Japanese–Russian relations, 1907–2007*, cit. 93. s. 55.

101 *The Northern Territories Dispute and russo-japanese relations*, cit. 98. s. 167, 169.

Sovětsko-japonské vztahy se tedy nevyvíjely příznivým směrem a roku 1983 nejspíše dosáhly svého pomyslného dna, když sovětští piloti sestřelili civilní letadlo korejských aerolinií, přelétávající nad územím Sachalinu a Kurilských ostrovů.¹⁰²

---

¹⁰² NOVE, Alec. Review: Black Box: KAL 007 and the Superpowers by Alexander Dallin. *Soviet Studies*, Jan., 1986, vol. 38, no. 1, s. 113.

6 GLASNOST V SOVĚTSKÉM SVAZU A ROVNOVÁŽNÁ EXPANZE V JAPONSKU

6.1 Nový přístup k vytváření vzájemných vztahů

Po nepříliš úspěšném počátku osmdesátých let japonský premiér Nakasone Jasuhiro projevil na pohřbu Konstantina Černěnka přání sejít se s novým vůdcem Sovětského svazu Michailem Sergejevičem Gorbačovem.¹⁰³

Gorbačovova politika „velkých změn“ se soustřeďovala na kontrolu zbrojení a sbližování s Čínou, ASEAN a USA. Ačkoliv se Gorbačov v zahraniční politice snažil dát Sovětskému svazu novou tvář, jeho domácí politika trpěla nezdarem ekonomických reforem a jeho další slabinou byly právě nevyřešené problémy s Japonskem.¹⁰⁴

První oficiální setkání japonského premiéra Nakasone Jasuhira a Michaila Gorbačova se po dvanáctileté pauze uskutečnilo roku 1985. Obě strany se shodly, že je potřeba zintenzivnit úsilí v záležitosti mírové smlouvy. Nakasone ukázal snahu o komplexní přístup k otázce a ačkoliv tvrdil, že bez vyřešení teritoriálního problému nedojde k pokroku v mírové smlouvě, obě země podle Nakasoneho mohou rozvíjet přátelské vztahy v ostatních oblastech.¹⁰⁵

6.1.1 Japonská politika „seikei fukabun“ a Gorbačovova politika

Politika japonského ministerstva pro zahraniční záležitosti (Gaimušó) se vyvíjela jiným směrem než Nakasoneho politika. Nazývala se *seikei fukabun* 政経不可分, lze ji přeložit jako „neoddělitelnost politického a ekonomického přístupu“ a je pravým opakem výše zmiňovaného *seikei bunri*.¹⁰⁶

Roku 1986 nový sovětský ministr pro zahraniční záležitosti Eduard Ševardnadze navštívil Japonsko. Japonský ministr pro zahraniční záležitosti Abe Šintaró ho informoval o

---

103 VERBITSKY, Semyon. - HASEGAWA, Tsuyoshi. - ROZMAN, Gilbert. *Misperceptions between Japan and Russia*. Pittsburgh: Center for Russian & East European Studies, University Center for International Studies, University of Pittsburgh, c2000. s. 44. (dále citováno jako: *Misperceptions between Japan and Russia*)

104 HASEGAWA, Tsuyoshi. *The Northern Territories Dispute and Russo-japanese Relations: Vol.2 Neither War nor Peace: 1985-1998*. Berkeley: University of California, 1998. s. 221-222. (dále citováno jako: *Neither War nor Peace*)

105 KIMURA, Hiroshi. *Japanese-Russian relations under Gorbachev and Yeltsin: Distant Neighbors, Vol.2*. Armonk, N.Y.: M.E. Sharpe, 2000. s. 20. (Dále citováno jako: *Japanese-Russian relations under Gorbachev and Yeltsin*)

106 *Resolving the Russo-Japanese Teritorial Dispute*. s. 31.

historických faktech, která dokládají příslušnost Severních teritorií k Japonsku. Jeho historický výklad od Šimodské smlouvy po smlouvu z roku 1973 však vedl pouze k podepsání společného komuniké, ve kterém Ševardnadze nehodlal zmiňovat teritoriální spor.¹⁰⁷

Téhož roku Abe navštívil Ševardnadzeho v Moskvě a po Abeho pokusech vrátit jednání alespoň ke smlouvě z roku 1956, skončilo jednání uzavřením smluv pouze o vědě a technologii.¹⁰⁸

V červnu roku 1986 Gorbačov ve svém projevu ve Vladivostoku prezentoval novou politiku Sovětského svazu, kterou potvrdil následujícího roku podepsáním smlouvy o likvidaci zbraní středního doletu s USA a slibem, že z Afghánistánu budou stažena sovětská vojska.¹⁰⁹ Gorbačovova návštěva Japonska byla odložena kvůli pádu vlády Nakasoneho a tzv. Tošiba incidentu, kdy společnost Tošiba porušila obchodní pravidla COCOM (*Coordinating Committee for Multilateral Export Controls*) a prodávala vojenskou techniku Sovětskému svazu.¹¹⁰

6.2 Setkání Nakasone–Gorbačov roku 1988

Rok 1988 byl další prudkou změnou pro Sovětský svaz. Gorbačovova řeč v Krasnojarsku uvedla novou politiku glasnosti, tedy otevřenosti a transparentnosti v sovětské politice. Odborníci se shodují na tom, že Gorbačovův „krok k demokratizaci“, glasnost, ekonomické reformy v kombinaci s hnutím na Baltu nakonec způsobily implozi Sovětského svazu.¹¹¹

Pro Japonsko politika glasnosti znamenala, že v Sovětském svazu se konečně objevily zmínky o Severních teritoriích v médiích a do celého problému se zapojilo veřejné mínění. Dalším posunem ve vzájemných vztazích bylo uznání samotné existence teritoriálního sporu sovětskou stranou.¹¹²

Navzdory velkým změnám v Sovětském svazu, japonská politika tak mohla působit trochu rigidně a jako by byla „zajatcem“ teritoriálního sporu. Na summitu G7 (viz. Seznam zkratk) shánělo Japonsko podporu ostatních států a snažilo se z teritoriálního problému

---

107 *Neither War nor Peace*. s. 236-238.

108 *Japanese-Russian relations under Gorbachev and Yeltsin*. s. 24.

109 *Dějiny Ruska*. s. 467.

110 *Misperceptions between Japan and Russia*. s. 49-50.

111 *Neither War nor Peace*, cit. 107. s. 257-258.

112 *Japanese–Soviet/Russian Relations since 1945*. s. 152.

vytvořit mezinárodní záležitost. Výsledkem japonské politiky byl další nezdar setkání Nakasoneho a Gorbačova, kdy se obě strany dohodly na odložení řešení problému.¹¹³

6.3 „Vyvážená expanze“ a rok změn 1989

Gorbačovova zahraniční politika byla progresivní i v roce 1989, kdy Gorbačov podepsal s americkým prezidentem Georgem Herbertem Walkerem Bushem na Maltě konec Studené války. Sovětský svaz také podpořil znovusjednocení Německa a zrušení Varšavské dohody. Ve stejném roce byla definitivně stažena vojska z Afghánistánu a došlo ke sblížení s Čínskou lidovou republikou a s Jižní Koreou.¹¹⁴

6.3.1 Vyvážená expanze (*kakudai kinkó*) a „pracovní skupiny“

Roku 1989 Tógó Kazuhiko přišel s novou politikou „vyvážené expanze“ 拡大均衡. Podstatou tohoto přístupu byla snaha rozvíjet ekonomické vztahy zároveň s jednáním o teritoriální otázce, tzn. snaha o pokrok v obou směrech zároveň.¹¹⁵ Obrovským pokrokem v jednání mezi oběma zeměmi bylo ustanovení tzv. „pracovních skupin“, které měly za úkol řešit mírovou smlouvu, oboustranné vztahy a regionální problémy. Poprvé tak v historii existovalo uskupení, které se aktivně věnovalo mírovému jednání. Dalším přínosem pracovní skupiny bylo odhalení sovětského postoje k teritoriální otázce.¹¹⁶ Zatímco se Japonsko od konce druhé světové války dovolávalo uznání smluv podepsaných od devatenáctého století po současnost, Sovětský svaz se poprvé v rámci jednání pracovní skupiny snažil ospravedlnit nárok na Kurilské ostrovy. Sovětské vnímání historických souvislostí týkajících se sporného území se od japonského pohledu velmi lišilo. Projevilo se v něm trauma z porážky roku 1905, kdy podle mínění Sovětského svazu Portsmouthská smlouva zrušila předchozí Sankt-pětersburskou smlouvu, dále bylo podepsáním americko-japonské bezpečnostní smlouvy prohlášení z roku 1956, ve kterém Sovětský svaz jako dobrou vůli nabídl dva ostrovy. V neposlední řadě ani komuniké z roku 1973 Japonsku nedávalo právo si myslet, že Sovětský svaz přijímá japonský nárok na Severní teritoria. Bohužel ani pracovní skupiny se nakonec nepřiblížily k uzavření mírové smlouvy.¹¹⁷

---

113 *Japanese–Soviet/Russian Relations since 1945*. s. 159-160.

114 *Dějiny Ruska*. s. 467, 469.

115 *Resolving the Russo-Japanese Teritorial Dispute*. s.31-32.

116 *Japanese–Russian relations, 1907–2007*. s. 59.

117 *Neither War nor Peace*. s. 291-294.

6.4 Domácí problémy na obou stranách

Jedním z nejznámějších politických korupčních skandálů v Japonsku je tzv. aféra Recruit z roku 1989, která poznamenala pověst premiéra Takešity Noboru. Takešita byl vystřídán Unem Sósuke, ale kvůli dalšímu skandálu po několika měsících ukončil svou dráhu premiéra i Uno. Novým premiérem se stal Kaifu Tošiki.¹¹⁸

Nejblíže k sepsání návrhu mírové smlouvy byl osmi člankový návrh Abeho Šintaróa. Tato samostatná Abeho akce však byla zastavena členy Gaimušó.¹¹⁹ Dalším samostatným pokusem byla cesta do Moskvy Ozawy Ičiróa, generálního tajemníka LDS, který Gorbačovovi navrhl tzv. řešení „Aljaška“, tedy odkoupení Severních teritorií za 26 mld. dolarů. Jednání skončilo nezdarem.¹²⁰

Sovětský svaz se mezitím zapojil po boku USA do války v Perském zálivu a kritizoval malé příspěví Japonska. Kvůli problémům separačního hnutí Lotyšska a Litvy si Gorbačov nemohl dovolit ustoupit Japonsku v teritoriálním problému, jinak by tak podpořil iredentismus. Gorbačovovy situace využil Boris Jelcin, jehož popularita stoupala, a použil teritoriální problém v kampani proti Gorbačovovi.¹²¹

6.5 Setkání Kaifu–Gorbačov 1991

Dlouho očekávané setkání japonského premiéra Kaifua Tošikiho a sovětského vůdce Michaila Gorbačova začalo 16.4.1991 v Tokiu a trvalo čtyři dny. Na setkání se probíraly mezinárodní otázky, ekonomická pomoc Sovětskému svazu, mírová smlouva a teritoriální spor. Závěrečné prohlášení bylo v porovnání s předchozími jednáními pokrokem, protože uznalo existenci teritoriálního sporu. Prohlášení obsahovalo konkrétní vyjmenování čtyř ostrovů, souhlas se začleněním teritoriálního řešení do mírové smlouvy a bylo v něm zmíněno prohlášení z roku 1956, které ale znovu spíše otevřelo velký prostor pro budoucí spekulace. Samotný přístup k jednání byl však pokrokem. Brzy poté Gorbačov rezignoval na funkci prezidenta a jednání o mírové smlouvě se znovu zkomplikovalo událostmi, které nastaly po Gorbačovově rezignaci.¹²²

---

118 MITCHELL, Richard H. *Political Bribery in Japan*. Honolulu, Hawaii : University of Hawai'i Press, c1996. s. 124-126.

119 *Neither War nor Peace*. s. 365-366.

120 KIMURA, Hiroshi. Gorbachev's Japan Policy: The Northern Territories Issue. *Asian Survey*, Sep., 1991, vol. 31, no. 9, s. 815.

121 *Russia and Japan*. s. 56-57.

122 *Gorbachev's Japan Policy: The Northern Territories Issue*, cit. 120. s. 811-814.

7 RUSKO-JAPONSKÉ VZTAHY ZA BORISE JELCINA

Zhroucení Sovětského svazu a pád ruské komunistické strany přineslo do Japonska předčasnou optimistickou vlnu, která slibovala zlepšení rusko-japonských vztahů. Krok Ruska směrem k demokracii znamenal sblížení se Spojenými státy americkými, které ochotně iniciovaly finanční pomoc pro ruské ekonomické reformy. Japonsko ovlivněné „syndromem Severních teritorií“ již v několika prvních letech existence Ruské federace pochopilo, že problémy z minulých let se nevyřešily změnou režimu.¹²³

7.1 Pád Sovětského svazu a přístup Japonska

Po pádu komunistického režimu se Rusko aktivně věnovalo zahraniční politice a urovnávalo vztahy s Čínskou lidovou republikou, Indií a s USA.¹²⁴ Protože by se Rusku hodila japonská půjčka pro přechod k tržnímu systému, Rusko se snažilo vztahy s Japonskem zlepšit. Mezi oběma zeměmi se však znovu objevil teritoriální spor jako hlavní překážka sblížení.¹²⁵ Ve snaze ustoupit Jižní Koreji podepsalo Rusko s Koreou smlouvu, která zaručovala právo korejským lodím lovit v okolí sporných ostrovů.¹²⁶ Tímto krokem Rusko nepotěšilo Japonsko, se kterým spory o rybolov pokračovaly až do roku 1998.¹²⁷

Kromě zahraničních záležitostí se však Rusko potýkalo v první řadě s domácími problémy. Gaidarovy ekonomické reformy vedly k hyperinflaci a hospodářství oslabené dlouholetým vlivem plánované ekonomiky nutně potřebovalo zahraniční pomoc. Periferní oblasti Ruska strádaly, a dokonce i životní úroveň Severních teritorií byla velmi nízká. Domácí politiku také poznamenal Jelcinův boj s parlamentem roku 1993, při kterém bylo zapotřebí nasazení vojska.¹²⁸ Kvůli domácímu chaosu během přechodu na demokratický stát obchod s Japonskem stagnoval a od roku 1998 dokonce začal klesat.¹²⁹

Japonsko, které si od zrušení „Jaltského systému“ slibovalo ruské ústupky v otázce teritorií¹³⁰, využívalo finanční pomoci jako prostředku k vyjednávání a sklídilo tak kritiku Západu. Problém Severních teritorií ležel jako v předchozích obdobích převážně na bedrech ministerstva zahraničních věcí, které nebylo ochotné se smířit ani s verzí předání dvou

123 *Resolving the Russo-Japanese Teritorial Dispute*. s. 42.

124 *Dějiny Ruska*. s. 492-494.

125 *Resolving the Russo-Japanese Teritorial Dispute*, cit.123. s. 42.

126 *Neither War nor Peace*. s. 435.

127 *Japanese-Russian relations, 1907–2007*. s.87.

128 *Dějiny Ruska*, cit.124. s. 481, 484-486.

129 *Japanese-Russian relations, 1907–2007*, cit. 127. s. 57.

130 *Japanese-Soviet/Russian Relations since 1945*. s. 194.

ostrovů. Situace se ještě více vyostřila nadnesením tématu teritoriálního sporu na summitu G7, kde dokonce i prezidentovi Ruské federace Borisi Jelcinovi došla trpělivost.¹³¹ Reagoval na nejednotnou japonskou zahraniční politiku vůči Rusku tím, že dvakrát zrušil plánovanou návštěvu Japonska.¹³²

7.2 Tokijská deklarace z roku 1993

Po několika nedorozuměních na počátku devadesátých let se Japonsko snažilo omezit vzniklé škody a znovu navázalo na politiku „vyvážené expanze“.¹³³ Na japonské politické scéně došlo k velké změně, kdy poprvé od roku 1955 nezískala LDS nadpoloviční většinu v Dolní sněmovně a skončilo tím její monopolní postavení. Novým premiérem se stal Hosokawa Morihiro.¹³⁴

Pokrokem v rusko-japonských vztazích byla návštěva Borise Jelcina v Tokiu. Na summitu s Hosokawou podepsali tzv. Tokijskou deklaraci, která však nebyla uspokojivým výsledkem ani pro jednu stranu. Jelcin uznal problém Severních teritorií a hodlal ho řešit na základě „práva a spravedlnosti“ (tedy na základě dříve podepsaných smluv) a ústně uznal smlouvu z roku 1956. Dále se Jelcin oficiálně omluvil za osudy japonských válečných zajatců a vyjádřil snahu podepsat co nejdříve mírovou smlouvu s Japonskem. Na oplátku Japonsko podepsalo několik smluv o ekonomické spolupráci s Ruskem.¹³⁵

7.3 Stagnace vzájemných vztahů

Po podepsání Tokijské deklarace se rusko-japonské vztahy dostaly do stagnace. Důvodů je několik. Japonsko bylo několik dní po Jelcinově návštěvě překvapeno zjištěním, že se Rusko zbavovalo radioaktivního odpadu vyhazováním do Japonského moře. Ruský postoj k této záležitosti byl velmi chladný.¹³⁶

Po zemětřesení na Hokkaidó a Severních teritoriích roku 1994 Rusko odmítlo přijmout od Japonska jinou pomoc než ekonomickou. Toto zemětřesení také bylo jednou z příčin emigrace obyvatel ze Severních teritorií (pozn. nízká životní úroveň na ostrovech byla hlavní

---

131 *Japanese–Russian relations, 1907–2007*. s. 62.

132 *Misperceptions between Japan and Russia*. s. 70.

133 *Neither War nor Peace*. s. 467-468.

134 *Dějiny Japonska*. s. 332.

135 BAZHANOV, Eugene. - BAZHANOV Natasha. Russia and Asia in 1993. *Asian Survey*, Jan., 1994, vol. 34, no. 1, s. 91-92.

136 *Misperceptions between Japan and Russia*, cit.132. s. 76.

příčinou emigrace).¹³⁷ Následujícího roku Rusko blokovalo japonskou pomoc po dalším zemětřesení, tentokrát na Sachalinu.¹³⁸

Obě strany vzájemným vztahům připisovaly velmi nízkou důležitost a rozpory v hlavním směru politiky jim bránily ve sblížení. Rusko od Japonska očekávalo ekonomickou spolupráci a Japonsko od Ruska očekávalo ústupky v jednání o Severní teritoria.

7.4 Nová snaha o sblížení

Pouze silná japonská vláda mohla problém Severních teritorií posunout na druhé místo v žebříčku priorit. Naděje na zlepšení rusko-japonských vztahů se objevila s obnovením síly LDS a premiérem Hašimotem Rjútárem. Na setkání s Jelcinem roku 1996 Hašimoto poprvé nezmínil teritoriální problém. Obě strany znovu potvrdily Tokijskou deklaraci a ustanovily pracovní skupiny.¹³⁹ První snahy byly narušeny nehodou ruského tankeru Nachodka, a ruská reakce na nehodu byla opět nedostatečná jako v případě vyhazování jaderného odpadu do Japonského moře.¹⁴⁰

Oboustranná snaha však pokračovala. Japonská politika vůči Rusku se dostala do nové fáze „mnohvrstevného přístupu“ 重層的アプローチ (*nidžúteki apuroči*), který měl nahradit „vyvážený přístup“. Nová politika spočívala v nezávislém rozvíjení několika směrů, od otázky bezpečnosti na Dálném východě, mírové smlouvy, ekonomickou spolupráci až po teritoriální otázku.¹⁴¹ Japonsko podpořilo vstup Ruska do G7 a nabídlo Rusku půjčku 1,5 mld. dolarů. Značným pokrokem bylo také jednání o rybářských právech v blízkosti sporného území.¹⁴²

7.4.1 Setkání v Krasnojarsku a návrh Kawana

Největším překvapením bylo setkání Hašimota s Jelcinem v Krasnojarsku roku 1997, které lze nazvat jako více než přátelské. Obě strany se shodly na potřebě jednat o obraně a

---

137 KIMURA, Hiroshi. The Russian Decision-making Process toward Japan. *Japan Review*, 1996. [cit. 2010-05-16] Dostupné z

URL: <<http://shinku.nichibun.ac.jp/jpub/pdf/jr/IJ0704.pdf>>

138 AKAHA, Tsuneo. Russia and Asia in 1995: Bold Objectives and Limited Means. *Asian Survey*, Jan., 1996, vol. 36, no. 1, s. 101.

139 *Japanese-Russian relations, 1907–2007*. s. 81.

140 MOLTZ, James Clay. Russia in Asia in 1997: Moving beyond the "Strategic Partnership". *Asian Survey*, Jan., 1998, vol. 38, no. 1, s. 95.

141 ZAGORSKY, Alexei V. Three Years on a Path to Nowhere: The Hashimoto Initiative in Russian-Japanese Relations. *Pacific Affairs*, Spring, 2001, vol. 74, no. 1, s.77. (dále citováno jako: *Hashimoto Initiative in Russian-Japanese Relations*)

142 *Japanese–Russian relations, 1907–2007*, cit. 139. s. 83, 87.

bezpečnosti na Dálném východě, ekonomických vztazích, ruském vstupu do APEC. Jelcinovo závěrečné prohlášení, že věří v uzavření mírové smlouvy do roku 2000 sice podpořilo optimismus v obou zemích, ale bylo považováno za velmi krátkozraké.¹⁴³

Jelikož v otázce teritoriálního sporu obě strany nepokročily kupředu, roku 1998 Hašimoto přednesl Jelcinovi japonský návrh „Kawana“, který sice obsahoval stále stejné japonské požadavky, ale byly formulovány jiným způsobem. Součástí návrhu bylo stanovení hranic mezi Ruskem a Japonskem, dále společný ekonomický rozvoj ostrovů a dalším bodem návrhu bylo formální uznání japonské suverenity nad čtyřmi ostrovy. Ruská správa by na těchto ostrovech mohla fungovat do jistého termínu, který by byl určen oběma stranami až během dalších jednání. Moskva všechny požadavky zamítla.¹⁴⁴

7.5 Konec dvacátého století

Rok 1999 byl v rusko-japonských vztazích charakteristický oboustrannou spoluprací v oblasti energetiky, ropných projektů, technologie, ekologie aj. V otázce mírové smlouvy však nedocházelo k žádnému pokroku. Rusko řešilo novou krizi v Čečensku a Jelcina nahradil Vladimir Putin¹⁴⁵, který přikládal rusko-japonským vztahům poměrně nízkou důležitost. Po smrti Obučiho Keiza se na post japonského premiéra dostal Mori Joširo.¹⁴⁶ Ani jedno ze setkání Moriho a Putina se nepřiblížilo k Jelcinovu přání podepsat mírovou smlouvu do roku 2000. Obě strany pouze znovu uznaly Tokijskou deklaraci (1993), Krasnojarskou deklaraci (1997) a Společné prohlášení (1956).¹⁴⁷

Po několika vlnách optimismu v devadesátých letech dvacáté století skončilo, aniž by byla mírová smlouva mezi Japonskem a Ruskem podepsána a byl vyřešen teritoriální problém.

---

143 *Neither War nor Peace*. s. 510-511.

144 *Hashimoto Initiative in Russian-Japanese Relations*. s. 80-81.

145 *Dějiny Ruska*. s. 500-501.

146 *Dějiny Japonska*. s. 338.

147 *Hashimoto Initiative in Russian-Japanese Relations*, cit. 144, s. 84.

8 PŘEHLED RUSKO-JAPONSKÝCH VZTAHŮ V 21. STOLETÍ

V této závěrečné kapitole bych chtěla stručně shrnout hlavní body jednání Ruska a Japonska v 21. století. Pojednávané téma je však obsahově velmi široké a tak bych si ráda otevřela prostor pro další akademický výzkum této problematiky.

Ani ve dvacátém prvním století se Japonsko a Rusko nepřiblížilo k podepsání mírové smlouvy více než ve století dvacátém, v ostatních bodech spolupráce však došlo ke značnému vývoji.

Jedním z hlavních bodů jednání obou zemí se stal ropný průmysl. Válka v Iráku zvedla ceny ropy a Japonsko si uvědomilo potřebu nezávislosti na ropě Středního východu. Tak jako v minulosti značně vzrostl zájem Japonska podílet se na energetickém průmyslu v oblasti východní Sibíře. Dochází ke střetu zájmu mezi Japonskem a ekonomicky rostoucí Čínou o strategii stavby ropovodu Sibíř-Pacifik. Rusko se rozhodlo v neprospěch Číny a upřednostnilo japonskou verzi (ESPO viz. Seznam zkratek). Situace se obrátila v roce 2006, kdy Putin namítl, že Rusko není vázáno odvádět ropu přímo do Nachodky (odkud se může převážet snadno do Japonska). Projekt ropovodu směr Pacifik neustále probíhá a v budoucnu by měl energeticky zajistit Dálný východ.¹⁴⁸

Druhým projednávaným bodem jsou znovu tzv. „rybářské války“ v oblasti sporného území. Do těch se od devadesátých let zapojila i Jižní Korea, která dostala od Ruska povolení lovit kolem Severních teritorií. Útoky na japonské rybáře ze stran ruské hlídky, které několikrát skončily neštěstím, komplikují vzájemné jednání mezi zeměmi a jejich dopad na veřejné mínění je velký.¹⁴⁹

V otázce teritoriálního sporu došlo k jedné změně a to, že se vážně uvažovalo o předání dvou ostrovů, Habomai a Šikotan. Jednání skončilo nezdarem v roce 2005, kdy premiér Koizumi Džuničiro zopakoval nárok na všechny čtyři ostrovy. Japonsko dodnes pokračuje ve finanční pomoci Severním teritoriím, jejichž životní úroveň stoupá a veřejné mínění obyvatelstva na ostrovech se přiklání na stranu Japonska.¹⁵⁰ Setkání japonského premiéra Hatojamy Jukio a ruského prezidenta Dmitrije Medveděva roku 2009 vypadalo již

148 *Japanese–Russian relations, 1907–2007*. s. 112, 116, 120-121.

149 GRACE, Francie. Russia fires on Japanese fishing boat. *CBSnews – World*. [cit. 2010-05-16]. Dostupné z URL: <<http://www.cbsnews.com/stories/2006/08/16/world/main1898520.shtml>>

150 *Ministry of Foreign Affairs of Japan*. Pamphlet: Japan's Northern Territories. [cit. 2010-05-16]. Dostupné z URL: <<http://www.mofa.go.jp/region/europe/russia/territory/pamphlet.pdf>>

jako „kliše“, kdy ruská strana chtěla jednat o ekonomické spolupráci a japonská strana stále trvala jen na otázce Severních teritorií.¹⁵¹

Teritoriální spor však neměl takový vliv na vzájemné ekonomické vztahy jako v minulých letech. Japonské firmy pronikají na ruský trh a objem obchodu roste. Jeden z často nadšeně rozhlašovaných projektů je závod firmy Toyota v Sankt Petěrburku. Také v oblasti obranného průmyslu dochází ke spolupráci a výměně technologií.¹⁵²

---

151 FERGUSON, Joseph. Japanese Prime Minister Hatoyama Meets President Medvedev in New York. The *Jamestown Foundation*. [cit. 2010-05-16]. Dostupné z:

URL: <[http://www.jamestown.org/single/?no_cache=1&tx_ttnews\[tt_news\]=35583](http://www.jamestown.org/single/?no_cache=1&tx_ttnews[tt_news]=35583)>

152 The National Institute for Defense Studies. *The East Asian Strategic Review 2006*; Tokyo, JP: The Japan Times, Ltd., 2006. s. 185-190.

9 ZÁVĚR

Ve své práci jsem zkoumala vývoj rusko-japonských vztahů týkajících se oblasti Východní Asie. Důležitou součástí práce je kapitola „Historický kontext“, kde jsem se snažila nastínit vznik prvních problémů ve vzájemných vztazích obou zemí a dále pak jsem se soustředila na situaci po druhé světové válce.

Mezi Sovětským svazem a Japonskem v průběhu Studené války nestál jen teritoriální spor, komunismus šířící se na Dálném východě či rigidní zahraniční politika Japonska vůči Sovětskému svazu. Jak naznačuje kapitola „Poválečný vývoj a počátek Studené války“ a „Normalizace vztahů a cesta ke společnému prohlášení 1956“ obtížnou překážkou ve sblížení se staly zásahy Spojených států amerických a v následující kapitole „Trojúhelník Tokio–Moskva–Peking“ popisují, jak do problému vstupovala i Čínská lidová republika.

Kapitoly „Glasnost v Sovětském svazu a rovnovážná expanze v Japonsku“ a „Rusko-japonské vztahy za Borise Jelcina“ dokazují, že ani pád Sovětského svazu a krok Ruska k demokracii otázku mírové smlouvy nevyřešily. Historie se pouze opakuje a místo bojů Japonska o opětné uznání Společného prohlášení (1956) nebo Společného komuniké (1973) se v 21. století jedná s malými obměnami o opětné potvrzení Tokijské deklarace (1993) či prohlášení z Krasnojarsku (1997). Ačkoliv se zejména koncem 20. století změnila atmosféra vzájemných jednání obou zemí, k uzavření mírové smlouvy zbývá ještě dlouhá cesta.

V několika posledních letech se obě země naučily spolupracovat v oblasti vědy a technologie, energetického průmyslu, obrany, životního prostředí aj. Podobná tendence bude nejspíše pokračovat i v budoucnu, jelikož symbiotický vztah v oblasti energetického průmyslu, kdy Japonsko poskytuje investice a Rusko suroviny, je výhodný pro obě strany.

Rusko si však již teď uvědomuje, že pouze se surovinovou základnou si v budoucnu nevystačí a bude muset vyřešit demografické i ekonomické problémy na ruském Dálném východě. Ani rostoucí ekonomika Číny a její levná pracovní síla, která by se dala nalákat do ruských podniků, problém neřeší a potřebné investice pro rozvoj Dálného východu by mohlo poskytnout právě Japonsko za jisté ústupky.

Jestliže se na budoucí vývoj rusko-japonských vztahů podíváme z pohledu Japonska, hlavní překážkou se stává právě problém Severních teritorií, který se v průběhu posledního půlstoletí stal pevnou součástí zahraniční politiky vůči Rusku. Je potřeba si uvědomit, že

význam, který Japonsko vždy přisuzovalo ostrovům, je ztracen. Jedno souostroví a tři malé ostrovy nemá pro Japonsko prakticky skoro žádný ekonomický přínos. Po konci Studené války značně klesl i strategický význam ostrovů. Původní obyvatelstvo, které bylo nuceno přesídlit po druhé světové válce na Hokkaidó, je dnes již velmi stará generace a i jejich iredentistická snaha postupně zeslábla, také díky zavedení bezvízového styku s ostrovy. Základem jednání o Severních teritoriích by mělo být definitivní vyřešení rybářských práv v této oblasti a zamezení komplikacím plynoucím z „rybářských válek“. Myslím, že v tomto případě by mělo Rusko být vstřícnější a uvědomit si, že žádná hlídka japonské rybáře od pytláctví neodradí.

Jestliže se opravdu Japonsko rozhodne, že podepsání mírové smlouvy závisí na vyřešení teritoriálního sporu, mělo by zavést jednotnou japonskou politiku s konkrétním návrhem a konkrétní nabídkou a neblokovat jednání trváním na všech čtyřech ostrovech.

Domnívám se, že nejbližší ke vhodnému řešení má tzv. Ålandská zkušenost, obhajovaná odborníkem na rusko-japonské vztahy profesorem Kimurou Hiroši.¹⁵³ Jedná se o systém aplikovaný v Evropě při teritoriálním sporu o Ålandy, jehož základem je zachování kultury jazyka a zvyků obyvatel ostrovů a hlavně zavedením neutrální demilitarizované zóny na sporných ostrovech.

Dalším bodem, který by mělo Japonsko zvážit je oproštění od snahy získat všechny čtyři ostrovy a soustředit se na nižší cíl v podobě dvou ostrovů a další dva ostrovy nechat zase příštímu jednání. Odkládání problému na budoucí generace, které neustále obhájuje Rusko, nepovažuji za řešení, protože vhodné podmínky pro uzavření míru nemusí vydržet navždy.

---

153 KIMURA, Hiroshi. The Northern Territories Issue: Japanese-Russian Relation and Concerns in Japan. [cit. 2010-05-16]. Dostupné z:
URL:<http://se2.isn.ch/serviceengine/Files/RESSpecNet/35311/ichaptersection_singledocument/C0A9CAC3-F00D-4D4F-B344-8152FF565D42/en/Chapter3.pdf>

10 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

10.1 Knižní zdroje

- CONNAUGHTON, Richard. *Vycházející slunce a skolený medvěd: Rusko-japonská válka 1904-1905*. Praha: Nakladatelství BB/art, s.r.o., 2004. 387 s. ISBN 80-7341-371-X.
- COOX, Alvin D. *The Pacific War. Cambridge History of Japan: Vol.6, Twentieth century*. Cambridge: Cambridge University Press, 1991. 866 s. ISBN 0-521-22357-1.
- DAN VAN DER VAT. *Válka v Pacifiku: Americko-japonská námořní válka 1941-1945*. Praha: Argo 2001. 433 s. ISBN 80-7203-322-0.
- FAIRBANK, John King. *Dějiny Číny*. Praha: Nakladatelství lidové noviny, s.r.o., 1998. 656 s. ISBN 978-80-7422-007-4.
- FERGUSON, Joseph P. *Japanese–Russian relations, 1907–2007*. London: Routledge, 2008. 280 s. ISBN10 0-415-45314-3; ISBN13 978-0-415-45314-1.
- HASEGAWA, Tsuyoshi. *The Northern Territories Dispute and russo-japanese relations: Between War and Peace: 1697 – 1985*. Vol. 1. Berkley: University of California, 1998. 219 s. ISBN 0-87725-197-5.
- HASEGAWA, Tsuyoshi. *The Northern Territories Dispute and Russo-japanese Relations: Vol.2 Neither War nor Peace: 1985-1998*. Berkeley: University of California, 1998. 703 s. ISBN 0-87725-197-5.
- HASEGAWA, Tsuyoshi aj. *Russia and Japan: An Unresolved Dilemma between Distant Neighbors*. Berkeley: University of California, 1993. 456s. ISBN 0-87725-187-8.
- HARA, Kimie. *Japanese–Soviet/Russian Relations since 1945: Difficult Peace*. London: Routledge, 1998. 279 s. ISBN 0-415-19499-7.
- HATA, Ikuhito. *Continental expansion, 1905-1941. Cambridge History of Japan: Vol.6, Twentieth century*, Cambridge: Cambridge University Press, 1991. Kapitola 6. 866 s. ISBN 0-521-22357-1.
- KIMURA, Hiroshi. *Japanese-Russian relations under Gorbachev and Yeltsin: Distant Neighbors, Vol.2*. Armonk, N.Y.: M.E. Sharpe, 2000. 354 s. ISBN 0765605872.
- KLAFKOWSKI, Alfons. *The Potsdam Agreement*. Warszawa : Państw. Wydaw. Naukowe, 1963. 340 s.
- KOWNER, Rotem. *The Impact of the Russo-japanese War*. London: Routledge, 2007. 348 s. ISBN 978-0-415-36824-7.
- KRÁLÍKOVÁ, Ivana. *Kurilské ostrovy – sporné územie medzi Ruskom a Japonskom*. Praha: diplomová práce, 1997. 75 s.
- MITCHELL, Richard H. *Political Bribery in Japan*. Honolulu, Hawaii : University of Hawai'i Press, c1996. 206 s. ISBN 0-8248-1819-9.
- REISCHAUER, Edwin O. - CRAIG, Albert M. *Dějiny Japonska*. Praha: Nakladatelství lidové noviny, s.r.o., 2006. 476 s. ISBN 80-7106-843-8.

- SCALAPINO, Robert A. *The Foreign policy of modern Japan*. Berkeley: University of California Press, 1977. 426 s. ISBN 0-520-03196-2.
- ŠVANKMAJER, Milan aj. *Dějiny Ruska*. Praha: Nakladatelství lidové noviny, s.r.o, 2008. 594 s. ISBN 978-80-7106-613-2.
- The National Institute for Defense Studies. *The East Asian Strategic Review 2006*; Tokyo, JP: The Japan Times, Ltd., 2006. ISBN 4-7890-1232-8.
- VERBITSKY, Semyon. - HASEGAWA, Tsuyoshi. - ROZMAN, Gilbert. *Misperceptions between Japan and Russia*. Pittsburgh: Center for Russian & East European Studies, University Center for International Studies, University of Pittsburgh, c2000. 86 s. ISSN 0889-275X.
- WARNER, Karl Friedrich aj. *Kronika 20.století 1900–1999*. Praha: Fortuna Print, 2003. 1568 s. ISBN 80-85873-54-0.
- WILLIAMS, Brad. *Resolving Russo-Japanese Territorial Dispute: Hokkaido-Sakhalin relations*. London: Routledge, 2007. 223 s. ISBN10: 0-415-41321-4; ISBN13: 978-0-415-41321-3.

10.2 Články

Stránky u článků označují celkový rozsah článku v periodikách. Konkrétní čísla stran, ze kterých jsem čerpala, jsou uvedeny v práci v poznámce pod čarou.

AKAHA, Tsuneo. Russia And Asia In 1995: Bold Objectives And Limited Means. *Asian Survey*, Jan., 1996, vol. 36, no. 1, s. 100-108.

ALAGAPPA Mutthiah. Soviet Policy in Southeast Asia: Towards Constructive Engagement. *Pacific Affairs*, Autumn, 1990, vol. 63, no. 3, s. 321-350.

ALLIED POWERS-JAPAN: Treaty of Peace. *The American Journal of International Law*, 1952, vol. 46, no. 3, s. 71-86.

BAERWALD, Hans H. Japanese Politics since the General Election. *Far Eastern Survey*, Sep., 1955, vol. 24, no. 9, s. 134-140.

BAZHANOV, Eugene. - BAZHANOV Natasha. Russia and Asia in 1993. *Asian Survey*, Jan., 1994, vol. 34, no. 1, s. 87-97.

BOYD, Carl. The Berlin-Tokyo Axis and Japanese Military Initiative. *Modern Asian Studies*, 1981, vol. 15, no. 2, s. 311-338.

CARLILE, Lonny E. The Changing Political Economy of Japan's Economic Relations with Russia: The Rise and Fall of Seikei Fukabun. *Pacific Affairs*, Autumn, 1994, vol. 67, no. 3, s. 411-432.

DEVILLAFRANCA Richard. Japan and the Northern Territories Dispute: Past, Present, Future. *Asian Survey*, Jun., 1993, vol. 33, no. 6, s. 610-624.

ELLEMAN Bruce A. - NICHOLS Michael R. - OUIMET Matthew J. A Historical Reevaluation of America's Role in the Kuril Islands Dispute. *Pacific Affairs*, Winter, 1998-1999, vol. 71, no. 4, s. 489-504.

FARLEY, Miriam S. San Francisco and after. *Far Eastern Survey*, Sep. 26, 1951, vol. 20, no. 16, s.162-164.

FARNSWORTH, Lee.W. Japan: The Year of the Shock. *Asian Survey*, Jan., 1972, vol. 12, no. 1, s. 46-55.

HANAK, Harry. Review: The Strange neutrality by George Alexander Lensen. *The English Historical Review*, Apr.1974, vol. 89, no. 351, s. 470-471.

HARA, Kimie. 50 Years from San Francisco: Re-Examining the Peace Treaty and Japan's Territorial Problems. *Pacific Affairs*, Autumn 2001, vol. 74, no. 3, s. 361-382.

CHAMBERLIN, William Hanry. American-Soviet Relations Since Yalta. *Russian Review*, Apr. 1949, vol. 8, no. 2, s. 95-101.

KIM, Hong N. The Fukuda Government and the Politics of the Sino-Japanese Peace Treaty. *Asian Survey*, Mar., 1979, vol. 19, no. 3, s. 297-313.

KIMURA, Hiroshi. Gorbachev's Japan Policy: The Northern Territories Issue. *Asian Survey*, Sep., 1991, vol. 31, no. 9, s. 798-815.

KIMURA, Hiroshi. Japan-Soviet Relations: Framework, Developments, Prospects. *Asian Survey*, Jul., 1980, vol. 20, no. 7, s. 707-725.

- MACK, Andrew – O'HARA, Martin. Moscow-Tokyo and the Northern Territories Dispute. *Asian Survey*, Apr., 1990, vol. 30, no. 4, s. 380-394.
- MOLTZ, James Clay. Russia in Asia in 1997: Moving beyond the "Strategic Partnership". *Asian Survey*, Jan., 1998, vol. 38, no. 1, s. 91-98.
- MORLEY, James William. The Soviet-Japanese Peace Declaration. *Political Science Quarterly*, Sep., 1957, vol. 72, no. 3, s. 370-379.
- NOVE, Alec. Review: Black Box: KAL 007 and the Superpowers by Alexander Dallin. *Soviet Studies*, Jan., 1986, vol. 38, no. 1, s. 113-114.
- PAN, Stephen C.Y. Legal Aspects of the Yalta Agreement. *The American Journal of International Law*. Jan 1952, vol. 46, no. 1, s. 40-59.
- SIMON, Sheldon W. The Japan-China-USSR Triangle. *Pacific Affairs*, Summer 1974, vol. 47, no. 2, s. 125-138.
- TOMPKINS, Paulin. Review: The Siberian intervention; (White Albert John; Princeton University Press 1950). *The Far Eastern Quarterly*, May 1951, vol. 10, no. 3. s. 411-432
- WHITE, Patrick J. New Light on Yalta. *Far Eastern Survey*, May 1950, vol. 19, no. 11, s. 105-112.
- WILDES, Harry Emerson. Russia Meets the Japanese. *Russian Review*, Autumn 1943, vol. 3, no 1, s. 55-63.
- ZAGORSKY, Alexei V. Three Years on a Path to Nowhere: The Hashimoto Initiative in Russian-Japanese Relations. *Pacific Affairs*, Spring, 2001, vol. 74, no. 1, s. 75-93.

10.3 Internetové zdroje

Leaders of Japan [cit.2010-05-16]

URL: <<http://www.terra.es/personal2/monolith/japan.htm>>

KIMURA, Hiroshi. The Russian Decision-making Process toward Japan. *Japan Review*, 1996.

[cit. 2010-05-16]. Dostupné z

URL: <<http://shinku.nichibun.ac.jp/pub/pdf/jr/IJ0704.pdf>>

GRACE, Francie. Russia fires on Japanese fishing boat. *CBSnews – World*. [cit. 2010-05-

16]. Dostupné z

URL: <<http://www.cbsnews.com/stories/2006/08/16/world/main1898520.shtml>>

KIMURA, Hiroshi. The Northern Territories Issue: Japanese-Russian Relation and Concerns in Japan. [cit. 2010-05-16] Dostupné z

URL:<http://se2.isn.ch/serviceengine/Files/RESSpecNet/35311/ichaptersection_singledocument/C0A9CAC3-F00D-4D4F-B344-8152FF565D42/en/Chapter3.pdf>

Ministry of Foreign Affairs of Japan. Pamphlet: Japan's Northern Territories. [cit. 2010-05-16]. Dostupné z

URL:<<http://www.mofa.go.jp/region/europe/russia/territory/pamphlet.pdf>>

FERGUSON, Joseph. Japanese Prime Minister Hatoyama Meets President Medvedev in New York. *The Jamestown Foundation*. [cit. 2010-05-16]. Dostupné z:

URL: <[http://www.jamestown.org/single/?no_cache=1&tx_ttnews\[tt_news\]=35583](http://www.jamestown.org/single/?no_cache=1&tx_ttnews[tt_news]=35583)>